

ФІЗИОЛОГІЯ ВИЩОЇ НЕРВОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

РОБОЧИЙ ЗОШИТ
ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ, СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 091 БІОЛОГІЯ
ОСВІТНЬОГО РІВНЯ «БАКАЛАВР»

Міністерство освіти і науки України
Департамент науки і освіти
Харківської обласної державної адміністрації
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ»
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

ФІЗІОЛОГІЯ ВИЩОЇ НЕРВОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Робочий зошит

для практичних, семінарських занять

здобувачів вищої освіти спеціальності 091 Біологія освітнього рівня «бакалавр»

здобувач вищої освіти _____ групи

(ПБ)

Харків

2021

УДК 378.016:612.81(076.5)

Ф50

Укладачі:

Молчанюк Ольга, доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедру природничих дисциплін Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради ;

Упатова Ірина, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри природничих дисциплін Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради ;

Дехтярьова Олена, кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри природничих дисциплін Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради ;

Прокопенко Людмила, старший викладач кафедри природничих дисциплін Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Рецензенти:

Каденко Ірина, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри природничих дисциплін Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;

Літвінова Анастасія, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри валеології, Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Ф50 Фізіологія вищої нервової діяльності : робочий зошит для практичних і семінарських занять здобувачів вищої освіти спеціальності 091 Біологія освітнього рівня «бакалавр» / уклад.: О.Молчанюк, І Упатова, О. Дехтярьова, Л. Прокопенко. – Харків, 2021. – 148с.

Робочий зошит для практичних, семінарських занять з дисципліни «Фізіологія вищої нервової діяльності» для спеціальності 091 Біологія розроблений відповідно до вимог освітньо-професійної програми підготовки фахівців, спрямований на вирішення завдань вдосконалення фахової підготовки, перевірки та поглиблення знань здобувачів освіти, підвищення ефективності їх теоретичної підготовки.

УДК 378.016: 612.81(076.5)

*Затверджено на засіданні науково - методичної ради Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради
Протокол від «12» травня 2021 року № 5*

© ХГПА, 2021

©Ольга Молчанюк

©Ірина Упатова

©Олена Дехтярьова

© Людмила Прокопенко

ЗМІСТ

Передмова	4
Вступ	5
Практичні заняття. Тематика практичних занять	8
Практичне заняття 1. Властивості нервової системи	9
Практичне заняття 2. Індивідуально-типологічні особливості вищої нервової діяльності людини	18
Практичне заняття 3. Види внутрішнього гальмування	33
Практичне заняття 4. Безумовні рефлекси людини	47
Практичне заняття 5. Властивості уваги	54
Практичне заняття 6. Внутрішні детермінанти поведінки : мотиваційно-емоційна сфера	65
Практичне заняття 7. Пам'ять і її види. Динаміка завдання	74
Практичне заняття 8. Мислення. Види та операції мислення	108
Семінарські заняття. Тематика семінарських занять	124
Семінарське заняття 1. Історія розвитку фізіології нервової системи (НС) і вищої нервової діяльності як науки	125
Семінарське заняття 2. Умовно-рефлекторна діяльність	127
Семінарське заняття 3. Фізіологія аналізаторних систем і довільних рухів	130
Семінарське заняття 4. Вища нервова діяльність і пам'ять, типологічні властивості нервової системи	133
Семінарське заняття 5. Інстинкти і механізми організації інстинктивної поведінки	136
Післямова	139
Рекомендовані джерела	142
Додатки	144

ПЕРЕДМОВА

Основне призначення робочого зошиту для практичних, семінарських занять та самостійної роботи з дисципліни «Фізіологія вищої нервової діяльності» для спеціальності 091 Біологія полягає в тому, щоб допомогти здобувачам вищої освіти успішно опанувати знання з дисципліни «Фізіологія вищої нервової діяльності».

Для досягнення належного рівня теоретичних знань й практичних умінь з дисципліни здобувачам вищої освіти пропонуються такі види роботи: самостійне опрацювання історичних документів, складання конспектів окремих тем, узагальнювальних таблиць, проведення самостійної експериментальної роботи, пошук матеріалу за різноманітними джерелами.

Робота з використанням опорних конспектів лекцій на практичних заняттях допомагає здобувачам вищої освіти сконцентрувати увагу на основних теоретичних положеннях й забезпечує повне засвоєння програмного матеріалу. На заняттях також виконуються вправи, розв'язуються завдання, укладаються таблиці-схеми, викреслюються графіки тощо.

Завдання робочого зошиту спрямовані також на засвоєння здобувачами вищої освіти додаткових знань, реалізацію їх на практиці, вироблення фахових, дослідницьких навичок і вмінь у процесі виконання самостійної роботи, яка є основним засобом оволодіння змістом навчальної дисципліни як у процесі аудиторної діяльності, так і в позааудиторний час.

Основними видами завдань для самостійної роботи студентів із курсу «Фізіологія вищої нервової діяльності» є: виконання пошукової роботи в бібліотеці та мережі Internet; виконання практичних завдань тощо.

Для ефективної роботи здобувачів освіти над темами курсу, до кожного виду роботи зазначається її тема і мета, пропонуються методичні настанови щодо виконання завдань самостійної роботи та підготовки до семінарських занять, а також наводиться список літератури для опрацювання.

У додатках наведені запитання до підсумкового контролю знань, розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти за результатами вивчення змістових модулів, критерії їх оцінювання.

Запропонований робочий зошит допоможе здобувачам вищої освіти швидко і ґрунтовно підготуватися до семінарських занять, якісно виконати завдання на практичних заняттях.

ВСТУП

Мета і завдання навчальної дисципліни

На сучасному етапі розвитку нової парадигми освіти й виховання України значна увага звертається на духовно-моральну консолідацію суспільства. Одним із напрямів духовно-морального розвитку й виховання особистості є розробка й удосконалення теоретичних і практичних основ екологічної освіти майбутніх учителів біології, що базуються на принципах гуманності у взаємодії з навколишнім світом і спрямовані на здобуття здобувачами вищої освіти основних знань про цінності природи

Досягнення вищезазначеного можливе за умови створення сучасних технологій, моделей, систем виховання, завдяки запровадженню яких забезпечується не тільки передача об'єктивних знань про факти й закономірності навколишнього світу, а й виробляється суб'єктно-непрагматичне ставлення людини до природи. За системної моделі процесу вироблення в особистості суб'єктивного ціннісного ставлення до природи, в освітній процес залучаються різноманітні чинники й механізми виховання різносторонньої свідомості особистості.

Курс спрямовано на реалізацію стандартів в галузі освіти, основних реформ щодо змісту сучасної освіти, перехід до нових стандартів компетентнісно-орієнтованої освіти.

Метою освітнього компонента «Фізіологія вищої нервової діяльності» для спеціальності 091 Біологія є розкриття закономірностей та принципів роботи вищих відділів нервової системи, підготовка здобувачів вищої освіти до практичної роботи з людьми, навчити користуватися знаннями для пояснення фізіологічних механізмів регулювання функцій організму.

Завдання – забезпечити здобувачів вищої освіти знаннями про особливості фізіології вищої нервової діяльності, вікових та індивідуальних особливостей. Сформувані матеріалістичний світогляд про закономірності функціонування людського організму; поглибити і розширити загальнотеоретичну, біологічну й методичну підготовку; сформувані навички та вміння у використанні отриманих

знань з фізіології ВНД у практичній діяльності.

Очікувані результати після вивчення освітнього компонента «Фізіологія вищої нервової діяльності»

Здобувачі вищої освіти повинні **знати:**

- особливості будови вищої нервової системи людини;
- значення властивостей вищої нервової системи людини;
- основи вчення про ВНД;
- особливості функціонування вищої нервової системи людини;
- вікові особливості ВНД людини;
- фізіологію соматичної і вегетативної нервової системи;
- особливості діяльності першої і другої сигнальних систем;
- функціональну спільність окремих аналізаторів;
- види і форми пам'яті;
- інстинкти і їх значення;
- згідно наказу МОН України « Про концепцію національно –

патріотичного виховання дітей і молоді» знати досягнення українських вчених у вивченні ВНД людини.

вміти:

- оцінювати функціональні властивості нейронів і нервових центрів;
- аналізувати функції окремих структур ЦНС;
- пояснювати механізми утворення умовних рефлексів;
- аналізувати роботу першої і другої сигнальних систем;
- пояснювати виникнення довільних рухів;
- давати характеристику основних типів ВНД.

Вивчення курсу «Фізіологія вищої нервової діяльності» передбачає виховання національно свідомого здобувача вищої освіти, який не мислить стереотипами, поважає свою Батьківщину, бачить її європейською державою, а в майбутньому зможе стати потужним фундаментом української нації і забезпечити поступ України до європейської спільноти.

**Розподіл навчального часу за темами, формами аудиторних занять
і самостійної роботи студентів**

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма					Заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		л	п	сем	с.р.		л	п	лаб	інд
Змістовий модуль 1. Основи фізіології нервової системи (НС) і вищої нервової діяльності (ВНД)										
Тема 1. Предмет та завдання фізіології ЦНС і ВНД	3	1								
Тема 2. Історія розвитку фізіології НС і ВНД	6	1		2	5					
Тема 3 Зв'язок фізіології ВНД з іншими науками	4	1			3					
Разом за змістовим модулем 1	13	3		2	8					
Змістовий модуль 2. Загальна і окрема фізіологія НС										
Тема 4. Функціональні властивості нейронів і нервових центрів	12	1	2		7					
Тема 5. Функції окремих структур ЦНС	7	1	8							
Тема 6. Соматична і вегетативна нервова система	1	1								
Разом за змістовим модулем 2	20	3	10		7					
Змістовий модуль 3. Умовно-рефлекторна діяльність										
Тема 7. Механізми утворення умовних рефлексів (УР)	16	1	6	2	7					
Тема 8. Перша і друга сигнальні системи	5	1			4					
Разом за змістовим модулем 3.	21	2	6	2	11					
Змістовий модуль 4. Фізіологія аналізаторних систем і довільних рухів										
Тема 9. Функціональна спільність окремих аналізаторів	6	2			4					
Тема 10. Організація довільних рухів	7	2		2	3					
Разом за змістовим модулем 4	13	4		2	7					
Змістовий модуль 5. Вища нервова діяльність і пам'ять, типологічні властивості НС. Інстинкти і механізми організації інстинктивної поведінки										
Тема 11. Види і форми пам'яті	18	2	10	2	4					
Тема 12. Характеристика основних типів ВНД	14	4			10					
Тема 13. Інстинкти і їх значення	6	2		2	2					
Разом за змістовим модулем 5	38	8	10	4	16					
Усього годин	105	20	26	10	49					

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ
Тематика практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 4. Функціональні властивості нейронів і нервових центрів Практичне заняття 1. Властивості нервової системи	2
2	Тема 5. Функції окремих структур ЦНС Практичне заняття 2. Індивідуально-типологічні особливості вищої нервової діяльності людини	4
3	Тема 5. Функції окремих структур ЦНС Практичне заняття 3. Види внутрішнього гальмування	4
4	Тема 7. Механізми утворення умовних рефлексів (УР) Практичне заняття 4. Безумовні рефлекси людини	2
5	Тема 7. Механізми утворення умовних рефлексів (УР) Практичне заняття 5. Властивості уваги	4
6	Тема 11. Види і форми пам'яті Практичне заняття 6. Внутрішні детермінанти поведінки: мотиваційно-емоційна сфера	2
7	Тема 11. Види і форми пам'яті Практичне заняття 7. Пам'ять і її види. Динаміка наведення	4
8	Тема 11. Види і форми пам'яті Практичне заняття 8. Мислення. Види та операції мислення	4
	Всього:	26

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

ТЕМА. ВЛАСТИВОСТІ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ

Мета роботи. Повторити і закріпити основні знання будову нервової системи. Дослідити індивідуальні особливості основних нервових процесів. Формувати *загальні компетентності*: здатність виявляти ініціативу, формулювати проблему, бачити проблему ситуації та з находити оптимальні шляхи її вирішення, здатність працювати в команді, здатність використовувати знання в професійній діяльності та саморефлексії; *спеціальні компетентності*: здатність самостійно здобувати та поглиблювати знання з різноманітних галузей природничих наук, здатність використовувати різноманітні об'єкти та явища природи з дітьми молодшого віку з метою формування екологічної культури.

Обладнання: схема будови нейрону, схема будови синапсу, таблиця 1 «Шкала оцінювання стану основних нервових процесів»

Рекомендовані джерела: 2; 7; 9; 11.

Перебіг заняття

Завдання №1. Ознайомитись з поняттями нейрон, класифікацією нейронів, нервовими центрами, властивостями нервових центрів, інтегративною діяльністю мозку, синапсами, передачею збудження через синапси, гальмуванням в ЦНС, видами гальмування.

Завдання №2. Переглянути конспект лекцій з відповідної теми, провести самостійний пошук матеріалу, сформулювати основні визначення. Виписати у словник визначення термінів:

Нейрон _____

Аксон нейрону _____

Дендрит нейрону _____

Нервові центри _____

Координація функцій _____

Іррадіація збудження _____

Реципторна інервація _____

Індукція _____

Принцип домінанти _____

Оклюзія рефлексу _____

Аміноспецифічні системи _____

Аферентні нейрони _____

Еферентні нейрони _____

Нейроглія _____

Нервове волокно _____

Мієлінова оболонка _____

Синапс _____

Медіатор _____

Гальмування _____

Шванівська оболонка _____

Нейроглія _____

Завдання №3. Дослідження основних нервових процесів.

Методика проведення роботи

В зошиті за командою викладача, написати з максимальною швидкістю в три підходи: 1) літеру «z»; 2) літеру «s»; 3) літери « z s ». На виконання завдання відводиться по 3 звилини на кожний підхід.

Обробка результату роботи.

- 1) Підрахувати кількість написаних літер у кожному з трьох підходів. Занести данні в таблицю 1. Перший показник характеризує силу нервових процесів, другий – рухливість, третій – врівноваженість.
- 2) Отримані величини порівняти з таблицею 2.
- 3) Зробити висновок про стан основних нервових процесів.

Таблиця 1

Оцінювання стану основних нервових процесів

Кількість знаків	Сила нервових процесів	Рухливість нервових процесів	Врівноваженість нервових процесів
«Z»	–		
«S»	–		
«ZS»			

Таблиця 2

Шкала оцінювання стану основних нервових процесів

Кількість букв	Сила та рухливість	Врівноваженість
	Якісний аналіз	
≥400	Висока	Значне переважання збудження над гальмування
350-399	Вища за середню	Незначне переважання збудження над гальмування
300-349	Середня	Врівноваженість нервових процесів
250-299	Нижча за середню	Незначне переважання гальмування над збудженням
≤249	Низька	Значне переважання гальмування над збудженням

Висновок: _____

Завдання №4. Дослідження сили нервової системи (Теппінг-тест» за Є. П. Ільїною)

Методика проведення роботи

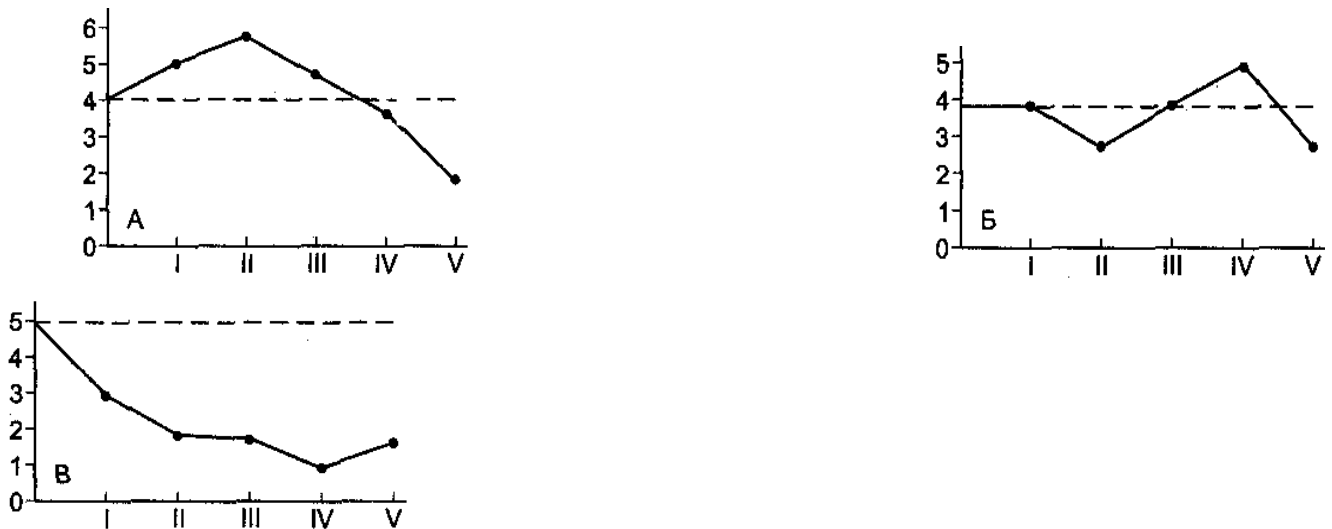
В зошиті наведено 6 пронумерованих квадратів. У кожному з них за командою викладача протягом 5 секунд треба поставити якомога більше крапок. Перехід від одного квадрату до іншого здійснюється за командою викладача «Наступний квадрат!». Робота виконується без переривання, лише по напрямку годинникової стрілки, в максимальному темпі. За командою «Стоп!» роботу одразу ж треба припинити.

1.	2.
3.	4.
5.	6.

Обробка результатів роботи

1) Підрахувати кількість крапок в кожному квадраті; побудувати графік максимального темпу руху кисті за 5 секунд, для чого на осі X відкласти інтервал часу, а на осі Y – кількість крапок в данному квадраті; порівняти отриманий графік з графіком, наведеним на малюнку 1.

2) Провести якісний аналіз графіку на основі мал. 1 та графіку, отриманого в ході дослідження, зробити висновок про силу нервової системи.

Мал. 1. Типи кривих зміни максимального темпу руху кистю руки за 5-секундними часовими відріzkами.

Примітка: А – крива, що характеризує сильну нервову систему, Б – крива, що характеризує середню за силою нервову систему, В – крива, що характеризує слабку нервову систему

Висновок: _____

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

ТЕМА. ІНДІВІДУАЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИЩОЇ НЕРВОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ

Мета роботи. Повторити і закріпити основні знання про індивідуальні типологічні особливості вищої нервової діяльності людини, визначити тип темпераменту, акцентуацію характеру та співвідношення між першою та другою сигнальними системами. *Формувати загальні компетентності:* здатність виявляти ініціативу, формулювати проблему, бачити проблему ситуації та знаходити оптимальні шляхи її вирішення, здатність працювати в команді, здатність використовувати знання в професійній діяльності та саморефлексії; *спеціальні компетентності:* здатність самостійно здобувати та поглиблювати знання з різноманітних галузей природничих наук, здатність використовувати різноманітні об'єкти та явища природи з дітьми молодшого віку з метою формування екологічної культури.

Обладнання: тест-опитувальник Г. Айзенка (EPQ), таблиця «Інтерпретація результатів за опитувальником Г. Айзенка», таблиця 3 «Ключ до опитувальника Г. Айзенка», таблиця 4 «Інтерпретація результатів за опитувальником Г. Айзенка», таблиця 5 «Ключ до опитувальника»

Рекомендовані джерела: 9;11;12.

Перебіг заняття

Завдання №1. Ознайомитись з структурою і функціонуванням центральної нервової системи людини,

Завдання №2. Переглянути конспект лекцій з відповідної теми, провести самостійний пошук матеріалу, сформулювати основні визначення. Виписати у словник визначення термінів:

Спинний мозок _____

Тверда оболонка мозку _____

Павутинна оболонка мозку _____

М'яка оболонка мозку _____

Ліквор _____

Довгастий мозок _____

Вароліїв міст _____

Мозочок _____

Атонія _____

Астенія _____

Адіадохокінез _____

Дезеквілібрація _____

Дисметрія _____

Інтенційний тремор _____

Середній мозок _____

Проміжний мозок _____

Гіпофіз _____

Черепно-мозкові нерви _____

Ретикулярна формація _____

Завдання №3. Визначити тип темпераменту за тестом-опитувальником Г. Айзенка (EPQ, форма А).

Методика проведення роботи

Запропонований тест – опитувальник складається з 57 питань. Якщо ви згодні з твердженням, то поставте « + », а якщо ні – то «-». Відповідайте щиро і неупереджено. Працюйте швидко, не витрачаючи багато часу на обмірковування відповідей, оскільки найбільш цікава ваша перша реакція, а не результат тривалих розмірковувань.

Опитувальник Г. Айзенка (ерq, форма а)

1. Часто ли вы испытываете тягу к новым впечатлениям, поискам приключений, смене обстановки?
2. Часто ли вы нуждаетесь в друзьях, которые понимают все, могут ободрить и утешить?
3. Вы человек беспечный, беззаботный?
4. Очень ли вам трудно сказать кому-то «нет»?
5. Задумываетесь ли вы перед тем, как что-то предпринимать?
6. Если вы обещаете что-либо сделать, то всегда ли сдерживаете свое слово?
7. Часто ли у вас меняется настроение?
8. Обычно вы действуете и говорите быстро, не задумываясь?
9. Часто ли вы чувствуете себя несчастным человеком, без достаточных на то причин?
10. Упорно ли вы спорите, до конца отстаивая свою точку зрения?
11. Появляется ли у вас чувство робости или смущения, когда хотите познакомиться с симпатичным представителем противоположного пола?
12. Выходите ли вы иногда из себя, сердясь не на шутку?
13. Часто ли вы действуете под влиянием минутного настроения?
14. Часто ли вы переживаете от того, что сделали или сказали такое, что не следовало бы?
15. Отдаете ли вы обычно предпочтение книгам, а не встречам с друзьями?
16. Легко ли вас обидеть?
17. Любите ли вы часто бывать в компаниях?
18. Возникают ли у вас мысли, которые хотели бы скрыть от других?
19. Бывает ли так, что иногда вы так полны энергией, что все горит в руках, а иногда вялы?
20. Предпочитаете ли вы иметь меньше друзей, но зато особенно близких?
21. Часто ли вы мечтаете?
22. Когда с вами говорят в повышенных тонах, отвечаете ли тем же?

23. Часто ли вас беспокоит чувство вины?
24. Все ли ваши привычки хороши и желательны?
25. Способны ли вы дать волю своим чувствам и как следует повеселиться в компании?
26. Считаете ли вы себя человеком возбудимым и чувствительным?
27. Считают ли вас окружающие живым и веселым человеком?
28. Часто ли вы, сделав какое-нибудь важное дело, испытываете такое чувство, что могли бы сделать его лучше?
29. Когда находитесь в обществе других людей, вы больше молчите?
30. Не бывает ли так, что иногда вы сплетничаете?
31. Случается ли так, что вы не можете заснуть оттого, что в голову лезут разные мысли?
32. Если вы хотите узнать о чем-нибудь, то предпочтете прочитать об этом в книге, газете, чем спросить?
33. Бывает ли у вас сильное сердцебиение?
34. Нравится ли вам работа, требующая постоянного внимания?
35. Бывает ли такое состояние, что вас бросает в дрожь от волнения в какой-то экстремальной ситуации?
36. Всегда ли вы платили бы за провоз багажа в транспорте, если бы не опасались проверки?
37. Неприятно ли вам находиться в обществе, где подшучивают, насмеваются друг над другом?
38. Вы раздражительны?
39. Нравится ли вам работа, которая требует быстроты действий?
40. Волнуетесь ли вы по поводу неприятных событий?
41. Вы ходите медленно, не спеша?
42. Вы когда-нибудь опаздывали на работу или встречу?
43. Часто ли вы видите кошмарные сны?
44. Верно ли, что вы так любите поговорить, что ншшгда не упускаете случая побеседовать даже с незнакомым человеком?

45. Беспокоят ли вас какие-либо боли?
46. Вы бы почувствовали себя очень несчастным, если бы длительное время были лишены широкого общения с людьми?
47. Можно ли назвать вас нервным человеком?
48. Есть ли среди знакомых те, которые вам явно не нравятся?
49. Можно ли сказать, что вы уверенный в себе человек?
50. Легко ли вы обижаетесь, если другие указывают на ваши ошибки в работе или личные недостатки?
51. Считаете ли вы, что трудно получить настоящее удовольствие от вечеринки?
52. Беспокоит ли вас чувство, что вы чем-то хуже других?
53. Легко ли вам внести оживление в довольно скучную компанию?
54. Случается ли говорить о вещах, в которых вы не разбираетесь?
55. Беспокоитесь ли вы о своем здоровье?
56. Любите ли вы шутить?
57. Страдаете ли вы от бессонницы?

Обробка результатів роботи

1) Підрахуйте кількість відповідей що співпала з ключем (таблиця 3) і нарахуйте 1 бал за кожную з них.

2) Просумуйте бали за кожную з трьох шкал.

Таблиця 3

Ключ до опитувальника Г. Айзенка

Шкали	Відповіді	
	«+»	«-«
Інтроверсія – екстраверсія	1, 3, 8, 10, 13, 17, 22, 25, 27, 34, 39, 44, 46, 49, 53, 56	5, 15, 20, 29, 32, 37, 41, 51
Емоційна стійкість – лабільність	2, 4, 7, 9, 11, 14, 16, 19, 21, 23, 26, 28, 31, 33, 35, 38, 40, 43, 45, 47, 50, 52, 55, 57	
Шкала відвертості	6, 24, 36	12, 18, 30, 42, 48, 54

Інтерпретація результатів за опитувальником Г. Айзенка

Шкала «інтроверсія – екстраверсія»		Шкала «емоційна стійкість – лабільність»		Шкала відвертості	
бали	ознака	бали	ознака	бали	ознака
19-24	значна екстраверсія	≤10	висока стійкість	≤4	досить щирі відповіді
12-18	помірна екстраверсія	11-12	середня стійкість	>4	були не завжди досить щирими, орієнтовані на гарне враження про себе
8-11	помірна інтроверсія	15-18	висока лабільність		
1-7	значна інтроверсія	19-24	дуже висока лабільність		

3) Дайте оцінку характеру та визначить свій тип темпераменту. Для цього побудуйте систему координат та відкладіть бали (від 0 до 24) по осям емоційна стабільність – лабільність (ось ординат) та екстраверсія-інтроверсія (ось абсцис). Осі перетинаються на позначці 12. Бали на осях відкладати в порядку зростання в напрямках знизу вгору та зліва направо. Потім відкладіть в системі координат точку з координатами (показник за шкалою екстраверсія-інтроверсія; показник за шкалою емоційна стійкість-лабільність). В залежності від того в яку чверть потрапила точка визначить свій тип темпераменту: I чверть – холерики; II – меланхоліки, III – флегматики, IV – сангвініки (мал. 2).

Мал. 2. Визначення типу темпераменту.

Висновок: _____

Завдання № 4. Провести діагностику типів акцентуації характеру за опитувальником К. Леонгарда – Х. Смішека.

Методика проведення роботи

Запропонований тест – опитувальник складається з 88 питань. Якщо ви згодні з твердженням, то поставте «+», а якщо ні – то «-».

Відповідайте щіро і неупереджено. Працюйте швидко, не витрачаючи багато часу на обмірковування відповідей, оскільки найбільш цікава ваша перша реакція, а не результат тривалих розмірковувань

Опитувальник Леонгарда–Смішека

1. Чаше у вас бывает веселое и беззаботное настроение?
2. Чувствительны ли вы к обидам, оскорблениям?
3. Бывает ли так, что в кинотеатре или в разговоре у вас на глаза наворачиваются слезы?
4. Сделав что-то, вы сомневаетесь, все ли выполнено правильно, и не успокаиваетесь до тех пор, пока не убедитесь еще раз в том, что все сделано правильно?
5. В детстве были ли таким же смелым и отчаянным, как ваши сверстники?
6. Часто ли у вас меняется настроение от невероятно веселого к крайне тоскливому?
7. Являетесь ли вы центром внимания в обществе, компании?

8. Бывает ли так, что вы беспричинно находитесь в таком недовольно-раздражительном настроении, что с вами лучше не разговаривать?
9. Серьезный ли вы человек?
10. Способны ли вы восторгаться, восхищаться чем-нибудь?
11. Предприимчивы ли вы?
12. Быстро ли забываете, если вас кто-либо обидит?
13. Мягкосердечны ли вы?
14. Опуская письмо в почтовый ящик, проверяете ли вы, не застряло ли оно в щели?
15. Стремитесь ли вы всегда считаться в числе лучших работников?
16. Боялись ли вы в детстве грозы или собак?
17. Стремитесь ли вы во всем соблюдать порядок?
18. Зависит ли ваше настроение от внешних обстоятельств?
19. Любят ли вас ваши знакомые?
20. Часто ли вас преследует чувство внутреннего беспокойства, ощущение возможной беды, неприятности?
21. Часто ли у вас подавленное настроение?
22. Была ли у вас хоть раз истерика или нервный срыв?
23. Трудно ли вам длительное время усидеть на одном месте?
24. Если по отношению к вам несправедливо поступили, отстаиваете ли свои интересы?
25. Можете ли вы зарезать курицу?
26. Если дома занавески висят неровно, раздражает ли вас это обстоятельство и вы стараетесь сразу поправить их?
27. В детстве вы боялись оставаться один дома?
28. Часто ли у вас без причины колеблется настроение?
29. Всегда ли вы стремитесь быть компетентным в своей профессии или одним из лучших в учебе?
30. Быстро ли вы злитесь или впадаете в гнев?
31. Можете ли вы быть беспечно веселым?

32. Бывает ли так, что ощущение полного счастья буквально вас пронизывает?

33. Как вы думаете, смогли бы быть ведущим (конференсье) в юмористическом спектакле?

34. Обычно вы высказываете свое мнение достаточно откровенно и недвусмысленно?

35. Вам трудно переносить вид крови, так как это вызывает у вас неприятные ощущения?

36. Любите ли вы работу, требующую от вас огромной ответственности?

37. Склонны ли вы выступать в защиту лиц, но отношению к которым несправедливо поступают?

38. Вам страшно спускаться в темный подвал?

39. Предпочитаете ли вы деятельность, требующую неторопливости и усидчивости, работе быстрой и где требования к качеству невысоки?

40. Общительный ли вы человек?

41. Охотно ли вы в школе декламировали стихи?

42. Убегали ли вы в детстве из дома?

43. Кажется ли вам жизнь трудной?

44. Были ли такие ситуации, что вы так расстроились, что не в состоянии были пойти на работу, занятия?

45. Можно ли сказать, что даже при неудаче вы не теряете чувство юмора?

46. Предприняли бы вы первым шага к примирению, если бы вас кто-нибудь обидел?

47. Вы очень любите животных?

48. Выйдя из дома, возвращаетесь ли снова, чтобы убедиться, что оставили его в таком состоянии, что ничего не случится?

49. Беспокоили ли мысли, что с вами или родными что-нибудь может случиться?

50. Считаете ли вы, что ваше настроение очень изменчиво?

51. Трудно ли вам выступать с докладами, играть на сцене перед большой аудиторией?

52. Можете ли вы ударить обидчика, если он вас оскорбляет?

53. У вас очень высока потребность в общении с другими людьми?
54. Вы относитесь к тому типу людей, кто впадает в отчаяние при каких-либо разочарованиях?
55. Нравится ли вам работа, требующая активной организаторской деятельности?
56. Настойчиво ли вы добиваетесь намеченной цели, если приходится преодолевать массу препятствий?
57. Может ли вас так взволновать трагический фильм, что на глазах выступят слезы?
58. Трудно ли уснуть из-за того, что проблемы пережитого или следующего дня постоянно в ваших мыслях?
59. В школе вы иногда подсказывали своим товарищам или давали списывать?
60. Потребуется ли вам огромная сила воли, чтобы ночью пройти по кладбищу?
61. Следите ли вы за тем, чтобы в вашем доме каждая вещь имела свое место?
62. Бывает ли так, что, ложась спать в хорошем настроении, вы встаете в подавленном состоянии?
63. Легко ли вы привыкаете к новым ситуациям?
64. Подвержены ли вы головным болям?
65. Часто ли вы смеетесь?
66. Можете ли вы быть приветливым с теми, кого явно не цените, не любите, не уважаете?
67. Вы подвижный человек?
68. Из-за несправедливости вы очень переживаете?
69. Любите ли вы природу?
70. Уходя из дома или ложась спать, проверяете ли вы, погашен ли свет, закрыты ли двери, выключен ли газ?
71. Вы боязливы?
72. Часто ли меняется ваше настроение?
73. Принимаете ли вы участие в кружках художественной самодеятельности или участвовали в них в молодости?

74. Расцениваете ли вы жизнь несколько пессимистически, без радостных надежд?

75. Увлекает ли вас путешествие?

76. Меняется ли у вас внезапно настроение от огромной радости до глубокой тоски?

77. Легко ли вам удастся поднять настроение друзей или компании?

78. Долго ли вы переживаете обиду?

79. Переживаете ли вы длительное время несчастье других людей?

80. Будучи школьником часто ли вы переписывали страницу в вашей тетради, если случайно поставили кляксу?

81. Относите ли вы к людям скорее с недоверием и настороженно, чем с доверчивостью?

82. Часто ли видите страшные сны?

83. Бывает ли у вас такое состояние, что вы боитесь, что броситесь под поезд или выброситесь из окна многоэтажного здания?

84. Вы обычно веселы в хорошей компании?

85. Способны ли вы отвлечься от трудных проблем, требующих решения?

86. Становитесь ли вы среди близких людей менее сдержанным, чувствуете себя более свободно?

87. В беседе вы скорее немногословны, чем разговорчивы?

88. Если вам надо было бы играть на сцене, могли бы вы так перевоплотиться, что забыли бы о том, что только играете?

Обробка результатів роботи

1) Підрахуйте кількість відповідей що співпала з ключем (таблиця 4) і нарахуйте 1 бал за кожну з них.

2) Просумуйте бали за кожну з 10 шкал та помножьте на відповідний коефіцієнт (Таблиця 5). Проведіть інтерпретацію результатів за опитувальником Г. Айзенка

3) Зробіть висновок, оцініть свій характер та темперамент

Ключ до опитувальника

Шкали	Коефіцієнт	Відповіді	
		«+»	«-»
1. Гіпертимність	3	1,11,23,33,45,55,67,77	
2. Застрягання	2	2,15,24,34,37,56,68,78,81	12,46,59
3. Емотивність	3	3,13,35,47,57,69,79	25
4. Педантичність	2	4,14,17,26,39,48,58,61,70, 80,83	36
5. Тривожність	3	16,27,38,49,60,71,82	5
6. Циклотимність	3	6,18,28,40,50,62,72,84	
7. Демонстративність	2	7,19,22,29,41,44,63,66,73, 88,85	51
8. Збудливість	3	8,20,30,42,52,64,75,86	
9. Дистимність	3	9,21,43,74,87	31,53,65
10. Екзальтованість	6	10,32,54,76	

Інтерпретація результатів за опитувальником Г. Айзенка

Шкала «інтроверсія – екстраверсія»		Шкала «емоційна стійкість – лабільність»		Шкала відвертості	
бали	ознака	бали	ознака	бали	ознака
19-24	значна екстраверсія	≤10	висока стійкість	≤4	досить щирі відповіді
12-18	помірна екстраверсія	11-12	середня стійкість	>4	були не завжди досить щирими, орієнтовані на гарне враження про себе
8-11	помірна інтроверсія	15-18	висока лабільність		
1-7	значна інтроверсія	19-24	дуже висока лабільність		

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

ТЕМА. ВИДИ ВНУТРІШНЬОГО ГАЛЬМУВАННЯ

Мета роботи. Повторити і закріпити основні знання про гальмування, види гальмування. Ознайомитися з методами дослідження динаміки збудження та гальмування, оцінити індивідуальний рівень збудливості кори великих півкуль та особливості внутрішнього гальмування. *Формувати загальні компетентності:* здатність виявляти ініціативу, формулювати проблему, бачити проблему ситуації та знаходити оптимальні шляхи її вирішення, здатність працювати в команді, здатність використовувати знання в професійній діяльності та саморефлексії; *спеціальні компетентності:* здатність самостійно здобувати та поглиблювати знання з різноманітних галузей природничих наук, здатність використовувати різноманітні об'єкти та явища природи з дітьми молодшого віку з метою формування екологічної культури.

Обладнання: коректурні фігурні таблиці, коректурні буквенні таблиці, таблиця 5 «Результати коректурної проби (за фігурними таблицями)», Таблиця 6 «Результати коректурної проби (за буквенними таблицями)»

Рекомендовані джерела: 7; 9; 11; 14.

Перебіг заняття

Завдання №1. Повторити і закріпити основні знання про гальмування, види гальмування.

Завдання №2. Переглянути конспект лекцій з відповідної теми, провести самостійний пошук матеріалу, сформулювати основні визначення. Виписати у словник визначення термінів:

Збудження _____

Гальмування _____

Внутрішнє гальмування _____

Диференційне гальмування _____

Запізнювальне гальмування _____

Гаснуче гальмування _____

Умовне гальмо _____

Зовнішнє гальмування _____

Індукційне гальмування _____

Замежове гальмування _____

Завдання № 3. Визначити стан збудливості кори великих півкуль мозку та домінуючий вид внутрішнього гальмування (коректурні проби з використанням фігурних таблиць).

Методика проведення роботи

У зошиті наведено 4 пронумерованих квадрати. Робота виконується послідовно в кожному з квадратів. Інтервал між квадратами – 1 хв. (в цей період дається інструкція до роботи в наступному квадраті).

Квадрат №1. У квадраті у випадковому порядку рядками розташована послідовність фігур (трикутників, прямокутників, прапорців, кружечків, зірочок та півкуль. За командою «Почали» переглянути і закреслити однією лінією всі зірочки, за командою «Стоп» поставити вертикальну лінію після фігури, на якій зупинилися (незалежно від того, чи була це зірочка).

Квадрат №1. Коректурна фігурна таблиця 1

△	▭	▢	○	☆	◐	○	△	▢	◐
☆	▭	◐	○	▢	○	☆	▭	▭	▢
◐	▢	▭	☆	◐	▭	△	▢	▭	☆
○	▭	△	▢	△	☆	○	◐	◐	△
▢	☆	▭	▭	▢	◐	△	▭	▢	○
○	△	◐	▭	◐	▭	○	△	☆	▭
▭	○	○	△	▢	○	▢	▭	▭	○
▭	○	☆	▭	○	◐	△	▢	▭	◐
☆	△	◐	○	▢	▭	☆	▭	☆	△
○	▭	▭	☆	△	◐	▢	▭	▭	▢
△	▭	▢	▭	○	☆	▭	△	◐	▭
▭	☆	△	◐	▢	▭	▭	○	☆	◐
▢	◐	▭	▭	▢	☆	△	◐	▭	△
▭	△	☆	◐	○	▭	☆	▭	▭	☆

Квадрат № 2. У квадраті 2 за командою «Почали» переглянути і закреслити кожний третій знак, який знаходиться після квадрата. За командою «Стоп» поставити вертикальну лінію після тої фігури, на якій зупинилися .

Квадрат №2. Коректурна фігурна таблиця 2.

△	□	▢	○	☆	∪	○	△	▢	∪
☆	□	∪	○	▢	○	☆	□	□	▢
∪	▢	□	☆	∪	□	△	▢	□	☆
○	□	△	▢	△	☆	○	∪	∪	△
▢	☆	□	□	▢	∪	△	□	▢	○
○	△	∪	□	∪	□	○	△	☆	□
□	○	○	△	▢	○	▢	□	□	○
□	○	☆	□	○	∪	△	▢	□	∪
☆	△	∪	○	▢	□	☆	□	☆	△
○	□	□	☆	△	∪	▢	□	□	▢
△	□	▢	□	○	☆	□	△	∪	□
□	☆	△	∪	▢	□	□	○	☆	∪
▢	∪	□	□	▢	☆	△	∪	□	△
□	△	☆	∪	○	□	☆	□	□	☆

Квадрат № 3. У квадраті 3 за командою «Почали» почергово проглядати ряди фігур і закреслювати тільки прямокутник, який знаходиться після прапора. За командою «Стоп» ви маєте поставити вертикальну лінію після тої фігури, на якій зупинилися.

Квадрат №3. Коректурна фігурна таблиця 3

△	▭	▦	○	☆	∪	⊙	△	▦	∪
☆	□	∪	○	▦	○	☆	▭	□	▦
∪	▦	▭	☆	∪	□	△	▦	▭	☆
○	▭	△	▦	△	☆	○	∪	∪	△
▦	☆	□	□	▦	∪	△	□	▦	○
○	△	∪	▭	∪	□	○	△	☆	▭
□	○	○	△	▦	○	▦	▭	□	○
▭	○	☆	□	○	∪	△	▦	▭	∪
☆	△	∪	○	▦	□	☆	▭	☆	△
○	□	▭	☆	△	∪	▦	□	▭	▦
△	▭	▦	□	○	☆	▭	△	∪	□
□	☆	△	∪	▦	▭	□	○	☆	∪
▦	∪	□	▭	▦	☆	△	∪	□	△
▭	△	☆	∪	○	□	☆	▭	▭	☆

Квадрат №4. У квадраті 4 за командою «Почали» почергово проглядати ряди фігур і підкреслювати трикутники, і викреслювати півколо. За командою «Стоп» поставити вертикальну лінію після тої фігури, на якій зупинилися.

Квадрат №4. КОРЕКТУРНА ФІГУРНА ТАБЛИЦЯ 4

△	□	◀	○	☆	◐	⊙	△	◀	◐
☆	□	◐	○	◀	○	☆	□	□	◀
◐	◀	□	☆	◐	□	△	◀	□	☆
○	□	△	◀	△	☆	○	◐	◐	△
◀	☆	□	□	◀	◐	△	□	◀	○
○	△	◐	□	◐	□	○	△	☆	□
□	○	○	△	◀	○	◀	□	□	○
□	○	☆	□	○	◐	△	◀	□	◐
☆	△	◐	○	◀	□	☆	□	☆	△
○	□	□	☆	△	◐	◀	□	□	◀
△	□	◀	□	○	☆	□	△	◐	□
□	☆	△	◐	◀	□	□	○	☆	◐
◀	◐	□	□	◀	☆	△	◐	□	△
□	△	☆	◐	○	□	☆	□	□	☆

Обробка результатів роботи

1. Підрахувати в кожному квадраті загальну кількість проглянутих фігур, кількість закреслених знаків (п), кількість знаків, яку треба було викреслит (N), загальна кількість помилок.

2. Розрахувати точність виконання завдання за формулою:

$$A = \frac{p}{N} \times 100\%$$

3. Результати занести в таблицю 6.

Таблиця 6

Результати коректурної проби (за фігурними таблицями)

№ квадр	Вид гальмування	Загальна кількість проглянутих фігур	Кількість закреслених знаків (п)	Кількість знаків, яку треба було викреслити (N)	Загальна кількість помилок	Точність виконання завдання
1	гаснуче					
2	запізнювальне					
3	умовне					
4	диференційоване					

Збудливість кори великих півкуль мозку вважається оптимальною, якщо: 1) кількість проглянутих фігур збільшується в напрямку від першої до четвертої серії дослідження; 2) введення умовного гальмування (квадрат3) не позначається на темпі роботи; 3) загальна кількість помилок і кількість помилок на диференціювання зменшується або ж залишається незмінною.

На основі показника точності виконання завдання визначається який вид гальмування є домінуючим у досліджуваного. Між показником точності виконання завдання (А) та ступенем гальмування існує обернена залежність: чим вищий показник А, тим нижчим є ступінь гальмування і навпаки.

Якщо запізнювальне гальмування є домінуючим, то досліджуваному варто розпочинати діяльність з більш складних завдань. Якщо домінуючим є умовне гальмування, то досліджуваний характеризується стабільністю та чіткістю виконання завдання.

4. Зробити висновок про стан збудливості кори великих півкуль мозку та домінуючий вид внутрішнього гальмування.

КОРЕКТУРНА БУКВЕННА ТАБЛИЦЯ № 1

Б В С Х Е В И А Х Н А И С Н Х В Х В К С Н А К С Я Х В Х Е Н А И
 Х И В С Н Л В С Л В С Н А Е К Е А Х Е К Е Х С Я С И А И С М И С
 И С Х В Х Е К В Х И В Х Е И С Н Е И Н А И Е Н К Х К И К Х Е К Е
 К Н Х С К А И С В Е К В Х Н А И С Н Х Е К Х И С С Н А К С К В К
 Н А И Х А Е Х К И С Н А Х Е К Е Х Е И С Н А Х К С К Е К Х Е В С
 А Я С В Н К Х В А И С Н А Х К Е Х С Н А К С А Е Е В Б Л И С Н А
 С Е К Н В И С Н В Е Х С Н А И С К Е С И К Н А С С Н К Х К В И Х
 С Н А Е Х К В Е Н Н Х В Е А И С Н К А И К Е В Н О Н К В Х А В Е
 Х В Е И И В Н А Х И Е Н А И К В И Е А К Е И А А К С В Е И К С З
 Е С Н К С О Х И Е С В Х К Н К В С К В Е Б К Н И Е С А В К Е Х Е
 И В К А И С Н А С Н А И С Х А К В Н Н А К С Х А И Е Н А С Н А Я
 Х А К Х С Н Е И С Н А И С К В Н А К Х В Е К Е В К В Н А И С С Н
 С Н А К Х А С Е С Н А И С Е С Х К В А И С Н А С А Е К Х С К Е И
 К В Е Н А И Е Н Е К Х А В И Х Н В И Х К Х Е Х Н Б И С Н В С А В
 Е Х В И В Н А Е В И С Н Б И А Е Н Х В Х В И С Н А Е И Е К А И В
 И Н С Н Е С А Е И Х В К Е В И С Н А Е А Н С Н К В Х Г К Х Н К Е
 К А Е К Х Е В С К Х Е К Х Н А И С Н К А В Е В Е С Н А И С Е К Х
 Н Е И С Н В И Е Х К В Х Е И В Н А К И С Х А И Е В К Е К И Е Х Е
 В А К С И С Н А И А И Е Н А К С Х К И В Х И И К С Н А И В Е С Н
 А И К В Е Х К Х В Е С К Н С Х И А С Н А К С Х К О Х Б Х Е А Е С
 Х Е К Н А И В К В К Х Е И К Х И С Н А И К Х А К Е Н А И Е Н В К
 Н А И Е И К Х А К Е Н И В А И Е В К И Х В А Н Б Х И Н И Н В И К

Інструкція до серії 2. . В коректурній буквеній таблиці №2 почергово проглядати ряди фігур *викреслювати кожну третю літеру, яка знаходиться після літери А.* Якщо третя літера А, то її не викреслювати, а вести рахунок від неї. За командою «Стоп» поставити вертикальну лінію після тої фігури, на якій зупинилися.

Коректурна буквенна таблиця № 2

С	Х	Б	В	С	Х	Е	В	И	А	Х	Н	А	И	С	Н	Х	В	Х	В	К	С	Н	А	К	С	Я	Х	В	Х	Е	Н	А	И
В	Н	Х	И	В	С	Н	Л	В	С	Л	В	С	Н	А	Е	К	Е	А	Х	Е	К	Е	Х	С	Я	С	И	А	И	С	М	И	С
И	Х	И	С	Х	В	Х	Е	К	В	Х	И	В	Х	Е	И	С	Н	Е	И	Н	А	И	Е	Н	К	Х	К	И	К	Х	Е	К	Е
Х	А	К	Н	Х	С	К	А	И	С	В	Е	К	В	Х	Н	А	И	С	Н	Х	Е	К	Х	И	С	Н	А	К	С	К	В	К	
И	С	Н	А	И	Х	А	Е	Х	К	И	С	Н	А	Х	Е	К	Е	Х	Е	И	С	Н	А	Х	К	С	К	Е	К	Х	Е	В	С
С	Н	А	Я	С	В	Н	К	Х	В	А	И	С	Н	А	Х	К	Е	Х	С	Н	А	К	С	А	Е	Е	В	Б	Л	И	С	Н	А
К	Х	С	Е	К	Н	В	И	С	Н	В	Е	Х	С	Н	А	И	С	К	Е	С	И	К	Н	А	С	С	Н	К	Х	К	В	И	Х
А	И	С	Н	А	Е	Х	К	В	Е	Н	Н	Х	В	Е	А	И	С	Н	К	А	И	К	Е	В	Н	О	Н	К	В	Х	А	В	Е
К	А	Х	В	Е	И	И	В	Н	А	Х	И	Е	Н	А	И	К	В	И	Е	А	К	Е	И	А	А	К	С	В	Е	И	К	С	З
Н	К	Е	С	Н	К	С	О	Х	И	Е	С	В	Х	К	Н	К	В	С	К	В	Е	Б	К	Н	И	Е	С	А	В	К	Е	Х	Е
К	Е	И	В	К	А	И	С	Н	А	С	Н	А	И	С	Х	А	К	В	Н	Н	А	К	С	Х	А	И	Е	Н	А	С	Н	А	Я
Е	В	Х	А	К	Х	С	Н	Е	И	С	Н	А	И	С	К	В	Н	А	К	Х	В	Е	К	Е	В	К	В	Н	А	И	С	С	Н
А	В	С	Н	А	К	Х	А	С	Е	С	Н	А	И	С	Е	С	Х	К	В	А	И	С	Н	А	С	А	Е	К	Х	С	К	Е	И
В	И	К	В	Е	Н	А	И	Е	Н	Е	К	Х	А	В	И	Х	Н	В	И	Х	К	Х	Е	Х	Н	Б	И	С	Н	В	С	А	В
Н	К	Е	Х	В	И	В	Н	А	Е	В	И	С	Н	Б	И	А	Е	Н	Х	В	Х	В	И	С	Н	А	Е	И	Е	К	А	И	В
К	Е	И	Н	С	Н	Е	С	А	Е	И	Х	В	К	Е	В	И	С	Н	А	Е	А	Н	С	Н	К	В	Х	Г	К	Х	Н	К	Е
С	А	К	А	Е	К	Х	Е	В	С	К	Х	Е	К	Х	Н	А	И	С	Н	К	А	В	Е	В	Е	С	Н	А	И	С	Е	К	Х
И	С	Н	Е	И	С	Н	В	И	Е	Х	К	В	Х	Е	И	В	Н	А	К	И	С	Х	А	И	Е	В	К	Е	К	И	Е	Х	Е
В	Х	В	А	К	С	И	С	Н	А	И	А	И	Е	Н	А	К	С	Х	К	И	В	Х	И	И	К	С	Н	А	И	В	Е	С	Н
С	Н	А	И	К	В	Е	Х	К	Х	В	Е	С	К	Н	С	Х	И	А	С	Н	А	К	С	Х	К	О	Х	Б	Х	Е	А	Е	С
Е	К	Х	Е	К	Н	А	И	В	К	В	К	Х	Е	И	К	Х	И	С	Н	А	И	К	Х	А	К	Е	Н	А	И	Е	Н	В	К
И	С	Н	А	И	Е	И	К	Х	А	К	Е	Н	И	В	А	И	Е	В	К	И	Х	В	А	Н	Б	Х	И	Н	И	Н	В	И	К

Інструкція до серії 3. В коректурній буквеній таблиці №3 почергово проглядати ряди фігур *закреслювати тільки літеру К, яка стоїть після літери В.* За командою «Стоп» поставити вертикальну лінію після тої фігури, на якій зупинилися.

Коректурна буквенна таблиця № 3

С	Х	Б	В	С	Х	Е	В	И	А	Х	Н	А	И	С	Н	Х	В	Х	В	К	С	Н	А	К	С	Я	Х	В	Х	Е	Н	А	И
В	Н	Х	И	В	С	Н	Л	В	С	Л	В	С	Н	А	Е	К	Е	А	Х	Е	К	Е	Х	С	Я	С	И	А	И	С	М	И	С
И	Х	И	С	Х	В	Х	Е	К	В	Х	И	В	Х	Е	И	С	Н	Е	И	Н	А	И	Е	Н	К	Х	К	И	К	Х	Е	К	Е
Х	А	К	Н	Х	С	К	А	И	С	В	Е	К	В	Х	Н	А	И	С	Н	Х	Е	К	Х	И	С	Н	А	К	С	К	В	К	
И	С	Н	А	И	Х	А	Е	Х	К	И	С	Н	А	Х	Е	К	Е	Х	Е	И	С	Н	А	Х	К	С	К	Е	К	Х	Е	В	С
С	Н	А	Я	С	В	Н	К	Х	В	А	И	С	Н	А	Х	К	Е	Х	С	Н	А	К	С	А	Е	Е	В	Б	Л	И	С	Н	А
К	Х	С	Е	К	Н	В	И	С	Н	В	Е	Х	С	Н	А	И	С	К	Е	С	И	К	Н	А	С	С	Н	К	Х	К	В	И	Х
А	И	С	Н	А	Е	Х	К	В	Е	Н	Н	Х	В	Е	А	И	С	Н	К	А	И	К	Е	В	Н	О	Н	К	В	Х	А	В	Е
К	А	Х	В	Е	И	И	В	Н	А	Х	И	Е	Н	А	И	К	В	И	Е	А	К	Е	И	А	А	К	С	В	Е	И	К	С	З
Н	К	Е	С	Н	К	С	О	Х	И	Е	С	В	Х	К	Н	К	В	С	К	В	Е	Б	К	Н	И	Е	С	А	В	К	Е	Х	Е
К	Е	И	В	К	А	И	С	Н	А	С	Н	А	И	С	Х	А	К	В	Н	Н	А	К	С	Х	А	И	Е	Н	А	С	Н	А	Я
Е	В	Х	А	К	Х	С	Н	Е	И	С	Н	А	И	С	К	В	Н	А	К	Х	В	Е	К	Е	В	К	В	Н	А	И	С	С	Н
А	В	С	Н	А	К	Х	А	С	Е	С	Н	А	И	С	Е	С	Х	К	В	А	И	С	Н	А	С	А	Е	К	Х	С	К	Е	И
В	И	К	В	Е	Н	А	И	Е	Н	Е	К	Х	А	В	И	Н	В	И	Х	К	Х	Е	Х	Н	Б	И	С	Н	В	С	А	В	
Н	К	Е	Х	В	И	В	Н	А	Е	В	И	С	Н	Б	И	А	Е	Н	Х	В	Х	В	И	С	Н	А	Е	И	Е	К	А	И	В
К	Е	И	Н	С	Н	Е	С	А	Е	И	Х	В	К	Е	В	И	С	Н	А	Е	А	Н	С	Н	К	В	Х	Г	К	Х	Н	К	Е
С	А	К	А	Е	К	Х	Е	В	С	К	Х	Е	К	Х	Н	А	И	С	Н	К	А	В	Е	В	Е	С	Н	А	И	С	Е	К	Х
И	С	Н	Е	И	С	Н	В	И	Е	Х	К	В	Х	Е	И	В	Н	А	К	И	С	Х	А	И	Е	В	К	Е	К	И	Е	Х	Е
В	Х	В	А	К	С	И	С	Н	А	И	А	И	Е	Н	А	К	С	Х	К	И	В	Х	И	И	К	С	Н	А	И	В	Е	С	Н
С	Н	А	И	К	В	Е	Х	К	Х	В	Е	С	К	Н	С	Х	И	А	С	Н	А	К	С	Х	К	О	Х	Б	Х	Е	А	Е	С
Е	К	Х	Е	К	Н	А	И	В	К	В	К	Х	Е	И	К	Х	И	С	Н	А	И	К	Х	А	К	Е	Н	А	И	Е	Н	В	К
И	С	Н	А	И	Е	И	К	Х	А	К	Е	Н	И	В	А	И	Е	В	К	И	Х	В	А	Н	Б	Х	И	Н	И	Н	В	И	К

Інструкція до серії 4. В коректурній буквеній таблиці №4 за командою «Почали» почергово проглядати ряди фігур та підкреслювати літеру В, і викреслювати літеру Е. За командою «Стоп» поставити вертикальну лінію після тої фігури, на якій зупинилися».

КОРЕКТУРНА БУКВЕННА ТАБЛИЦЯ № 4

С	Х	Б	В	С	Х	Е	В	И	А	Х	Н	А	И	С	Н	Х	В	Х	В	К	С	Н	А	К	С	Я	Х	В	Х	Е	Н	А	И
В	Н	Х	И	В	С	Н	Л	В	С	Л	В	С	Н	А	Е	К	Е	А	Х	Е	К	Е	Х	С	Я	С	И	А	И	С	М	И	С
И	Х	И	С	Х	В	Х	Е	К	В	Х	И	В	Х	Е	И	С	Н	Е	И	Н	А	И	Е	Н	К	Х	К	И	К	Х	Е	К	Е
Х	А	К	Н	Х	С	К	А	И	С	В	Е	К	В	Х	Н	А	И	С	Н	Х	Е	К	Х	И	С	Н	А	К	С	К	В	К	
И	С	Н	А	И	Х	А	Е	Х	К	И	С	Н	А	Х	Е	К	Е	Х	Е	И	С	Н	А	Х	К	С	К	Е	К	Х	Е	В	С
С	Н	А	Я	С	В	Н	К	Х	В	А	И	С	Н	А	Х	К	Е	Х	С	Н	А	К	С	А	Е	Е	В	Б	Л	И	С	Н	А
К	Х	С	Е	К	Н	В	И	С	Н	В	Е	Х	С	Н	А	И	С	К	Е	С	И	К	Н	А	С	С	Н	К	Х	К	В	И	Х
А	И	С	Н	А	Е	Х	К	В	Е	Н	Н	Х	В	Е	А	И	С	Н	К	А	И	К	Е	В	Н	О	Н	К	В	Х	А	В	Е
К	А	Х	В	Е	И	И	В	Н	А	Х	И	Е	Н	А	И	К	В	И	Е	А	К	Е	И	А	А	К	С	В	Е	И	К	С	З
Н	К	Е	С	Н	К	С	О	Х	И	Е	С	В	Х	К	Н	К	В	С	К	В	Е	Б	К	Н	И	Е	С	А	В	К	Е	Х	Е
К	Е	И	В	К	А	И	С	Н	А	С	Н	А	И	С	Х	А	К	В	Н	Н	А	К	С	Х	А	И	Е	Н	А	С	Н	А	Я
Е	В	Х	А	К	Х	С	Н	Е	И	С	Н	А	И	С	К	В	Н	А	К	Х	В	Е	К	Е	В	К	В	Н	А	И	С	С	Н
А	В	С	Н	А	К	Х	А	С	Е	С	Н	А	И	С	Е	С	Х	К	В	А	И	С	Н	А	С	А	Е	К	Х	С	К	Е	И
В	И	К	В	Е	Н	А	И	Е	Н	Е	К	Х	А	В	И	Х	Н	В	И	Х	К	Х	Е	Х	Н	Б	И	С	Н	В	С	А	В
Н	К	Е	Х	В	И	В	Н	А	Е	В	И	С	Н	Б	И	А	Е	Н	Х	В	Х	В	И	С	Н	А	Е	И	Е	К	А	И	В
К	Е	И	Н	С	Н	Е	С	А	Е	И	Х	В	К	Е	В	И	С	Н	А	Е	А	Н	С	Н	К	В	Х	Г	К	Х	Н	К	Е
С	А	К	А	Е	К	Х	Е	В	С	К	Х	Е	К	Х	Н	А	И	С	Н	К	А	В	Е	В	Е	С	Н	А	И	С	Е	К	Х
И	С	Н	Е	И	С	Н	В	И	Е	Х	К	В	Х	Е	И	В	Н	А	К	И	С	Х	А	И	Е	В	К	Е	К	И	Е	Х	Е
В	Х	В	А	К	С	И	С	Н	А	И	А	И	Е	Н	А	К	С	Х	К	И	В	Х	И	И	К	С	Н	А	И	В	Е	С	Н
С	Н	А	И	К	В	Е	Х	К	Х	В	Е	С	К	Н	С	Х	И	А	С	Н	А	К	С	Х	К	О	Х	Б	Х	Е	А	Е	С
Е	К	Х	Е	К	Н	А	И	В	К	В	К	Х	Е	И	К	Х	И	С	Н	А	И	К	Х	А	К	Е	Н	А	И	Е	Н	В	К
И	С	Н	А	И	Е	И	К	Х	А	К	Е	Н	И	В	А	И	Е	В	К	И	Х	В	А	Н	Б	Х	И	Н	И	Н	В	И	К

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

ТЕМА. БЕЗУМОВНІ РЕФЛЕКСИ ЛЮДИНИ

Мета роботи. Повторити і закріпити основні знання про рефлекси, видирефлексів. Ознайомитися з методами дослідження рефлексів. Навчитися досліджувати безумовні рефлекси людини, складати їх рефлекторні дуги та визначати їх тип (моносинаптичні чи полісинаптичні) на основі відомостей про структурно-функціональну організацію нервової системи. Формувати *загальні компетентності*: здатність виявляти ініціативу, формулювати проблему, бачити проблему ситуації та з находити оптимальні шляхи її вирішення, здатність працювати в команді, здатність використовувати знання в професійній діяльності та саморефлексії; *спеціальні компетентності*: здатність самостійно здобувати та поглиблювати знання з різноманітних галузей природничих наук, здатність використовувати різноманітні об'єкти та явища природи з дітьми молодшого віку з метою формування екологічної культури.

Обладнання: неврологічний молоточок

Рекомендовані джерела: 10; 13; 14.

Перебіг заняття

Завдання №1. Повторити і закріпити основні знання про рефлекси, види рефлексів, методи дослідження рефлексів.

Завдання №2. Переглянути конспект лекцій з відповідної теми, провести самостійний пошук матеріалу, сформулювати основні визначення. Виписати у словник визначення термінів та їх ознаки:

Рефлекс _____

Умовні рефлекси _____

Безумовні рефлекси _____

Рефлекторна дуга _____

Двохнейронна рефлекторна дуга _____

Трихнейронна рефлекторна дуга _____

Вставочний нейрон _____

Ознаки безумовних рефлексів _____

Приклади безумовних рефлексів людини _____

Завдання № 3. Дослідити колінний (пателлярний) рефлекс.

Методика проведення роботи

1. Досліджуваному пропонують сісти на стілець і пкласти ногу на ногу. Дослідник обережно наносить удар неврологічним молоточком по сухожилку чотирьохголового м'язу стегна, нижче колінної чашечки (мал. 3 а).

Мал.3 а Дослідження колінного рефлексу.

Зафіксувати реакцію-відповідь.

Реакція-відповідь:

Якщо колінний рефлекс виражений слабо, його можна підсилити і застосувати прийом Ендрассика: для цього досліджуваному пропонують зціпити пальці обох рук та з силою тягнути кисті в сторони.

2. Замалювати схему рефлексорної дуги колінного (пателярного) рефлексу.

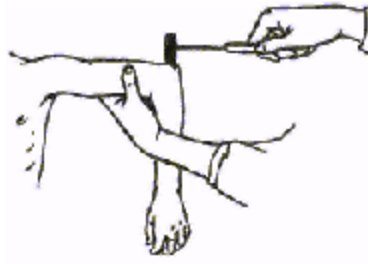
3. Зробити висновок про вираженість колінного рефлексу на правій і лівій ногах.

Висновок_____

Завдання № 4. Дослідити трицепс-рефлекс.

Методика проведення роботи

1. Дослідник підтримує руку досліджуваного в ліктьовому суглобі між своїми вказівним та великим пальцями, що дозволяє передпліччю вільно звисати, й вдаряє молоточком по сухожилку трицепсу передпліччя над олекраноном (мал. 3 б).

Мал.3 б. Дослідження трицепс- рефлексу.

Зафіксувати реакцію-відповідь.

Реакція-відповідь: _____

2. Замалювати схему рефлекторної дуги трицепс- рефлексу.

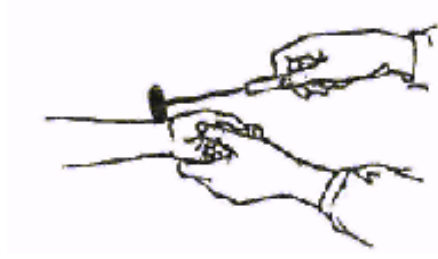
3. Зробити висновок про вираженість трицепс-рефлексу на правій і лівій руках.

Висновок _____

Завдання№ 5. Дослідити зап'ясно-проміневий (стилорадіальний) рефлекс.

Методика проведення роботи

1. Досліджуваний згинає руку в ліктьовому суглобі майже під прямим кутом. Дослідник утримує кисть досліджуваного у висячому проміжному між супінацією та пронацією положенні й наносить удар неврологічним молоточком по шилоподібному відростку променевої кістки (мал.3, в).

Мал. 3 в. Дослідження зап'ясно-проміневого (стилорадіального) рефлексу.

Зафіксувати реакцію-відповідь.

Реакція-відповідь: _____

2. Замалювати схему рефлекторної дуги зап'ясно-проміневого (стилорадіального) рефлексу.

3. Зробити висновок про вираженість зап'ясно-проміневого (стилорадіального) рефлексу на правій і лівій руках.

Висновок _____

Завдання № 6. Дослідити зіничний рефлекс.

Методика проведення роботи

1. Досліджуваного сажають на стілець і пропонують широко розплющити очі. Дослідник тримає повіки досліджуваного, не даючи їм змикатися, й фонариком світить в око досліджуваного.

Зафіксувати реакцію-відповідь.

Реакція-відповідь: _____

2. Замалювати схему рефлекторної дуги зіничного рефлекс

3) Зробити висновок про вираженість зіничного рефлексу.

Висновок _____

Завдання№ 7. Дослідити захисний м'язовий рефлекс на слуховий подразник.

Методика проведення роботи

1. Досліджуванний перебуває в стані спокою. Дослідник непомітно для досліджуваного, раптово хлопає в долоні позаду голови досліджуваного.

Зафіксувати реакцію-відповідь.

Реакція-

відповідь: _____

2. Замалювати схему рефлекторної дуги захисного м'язового рефлексу на слуховий подразник

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5

ТЕМА. ВЛАСТИВОСТІ УВАГИ

Мета роботи. Повторити і закріпити основні знання про увагу. Оволодіти методами дослідження уваги людини, оцінити основні властивості уваги на основі комплексу методик *Формувати загальні компетентності*: здатність виявляти ініціативу, формулювати проблему, бачити проблему ситуації та знаходити оптимальні шляхи її вирішення, здатність працювати в команді, здатність використовувати знання в професійній діяльності та саморефлексії; *спеціальні компетентності*: здатність самостійно здобувати та поглиблювати знання з різноманітних галузей природничих наук, здатність використовувати різноманітні об'єкти та явища природи з дітьми молодшого віку з метою формування екологічної культури.

Обладнання: коректурна таблиця Іванова – Смолянського, таблиця перекладу абсолютних показників продуктивності та точності уваги в балах для перекладу властивостей уваги в шкальні оцінки, таблиці Гоброва, «Переплутані лінії» Рея

Рекомендовані джерела: [5, 9, 10, 11.]

Перебіг заняття

Завдання №1. Повторити і закріпити основні знання про увагу.

Завдання №2. Переглянути конспект лекцій з відповідної теми, провести самостійний пошук матеріалу, сформулювати основні визначення. Виписати у словник визначення термінів:

Увага _____

Види уваги _____

Мимовільна увага _____

Довільна увага _____

Концентрація уваги _____

Стійкість уваги _____

Обсяг уваги _____

Переключність уваги _____

Продуктивність уваги _____

Точність уваги _____

Динамічна увага _____

Завдання №3. Дослідити стійкість уваги за коректурною пробою Іванова-Смоленського.

Методика проведення роботи

В коректурній таблиці Іванова – Смолянського в випадковому порядку рядками розташована послідовність літер алфавіту. Після команди « Почали» дослідник вмикає секундомір, через 10 хвилин дає команду «Стоп!». Досліджуваний повинен проглядати ряди літер *та* **закреслювати літери К і Р**, за командою «Стоп» поставити вертикальну лінію після літери, на якій зупинилися.

Коректурна таблиця Іванова-Смоленського

АКШВЄАНЄРКВСОАЄНВРАКОЄСАНРКВНЄОРАКСВОЄС
 ОВРКАНВСАЄРНВКСОАНЄОСВНЄРКАОЄЄРВКОАНКСА
 КАНЄОСВРЄНАКСОЄНВРКСАРЄСВНЄСКАОЄНЄСВКРАЄО
 ВРЄСОАКВНЄСАКВРЄИСОАКВРЄНСОКВРАНЄОКРВНАС
 НСАККРВОСАРНЄАОСКВНАРЄНСОКВРЄАОКСНВРАКСОЄ
 РВОЄСНАРКВОКРАНВОЄСВНЄАРОКВНЄСАОКРЄСЛВКН
 ЄНРАЄРСКВОКСЄРВОСАНОВРКАСОАРНЄОАРЄСВОЄРВ
 ОСКВНЄРАОЄНВЄНРЛЄОКСАНРАЄСВРНВКСИАОЄРЄН
 ВКАБВЄНЄРКОВНЄАНЄСВНОКВНРАЄОСВРВОАНСКОКР
 СЕНАОВКЄСАВНЄСКРАОВКЄСОКСВНРАКОКРЄСВКОЄНЄ
 КОСНАКВНАЄЄЄРВНЄСКОАЄНЄСОВНРВКОЄНЄАКОВНЄСАЄ
 ОВКРЄНРЄСНАКОКАЄРВЄСАРКВОВЄНЄРАНЄСОВРАКВО
 АЄСВКРАЄСОВРАКНЄСОКРЄНГРЄАОКСАКРНРАКАЄРКЄ
 НАОЄСКОЄОВЄСКОАЄОЄРКОЄСВНАКВОВЄСОЄАСНВЄРНАЄ
 ВНЄОЄЄАВКРНВЄНВКАЄСВКАНАКРНЄРНЄСОКОВЄНВОВР
 ЄЄРВНРКЄРКВНЄАРАНЄРВОАЄЄЄРАНЄРВОАРНВЄСАРВ
 ЄРНЄСАЄОРНАЄРВКОВРАЄОЄЄОВНАНЄОВЄСКОВРНАЄСЄ
 РВКОЄСКОАЄНРВОЄСКРЄНАЄАНАКВЄЄОВКАРЄСНАОВКО
 АОВНРВНЄРЄАОКРЄНЄРЄАКВЄЄОКРАНЄСВНАЄОВНРЄ
 КАОРЄСВНАОЄЄСВОКРНЄКРКАЄРКОАЄАРВНАЄСОЄКРВЄ
 ОКРАНАОЄЄСКОЄРНВКАРЄСВНРВНЄЄОКРАНЄСНВКРАНВ
 ЄРАКОЄСОВРНАЄАСВКВНОЄЄНВРАКРЄОЄСОВРАОЄЄЄА
 НЄЄСВКРЄАКЄСВНОЄНЄОЄСВНЄОРКАКЄСВНЄОЄКРОКАЄПЄОЄ
 РНЄЄСВНРКОВКОАРЄЄОВЄСВКАЄРВОЄНЄАКАЄСНВЄН
 ЄЄЄОВКРАНРЄЄСКОАНВРКАНВЄСОЄРАНВЄОЄАРКВНЄСОЄ
 ОКАНЄКРВЄЄНРКАЄЄСВОКАРЄОЄКВНАРЄЄСКВІНОЄСАРНВ
 КРНЄСАЄРКОЄСНВКОЄРВОЄСКАЄРНЄСОАНВРКВЄНРАКЄ
 РНВКОЄНЄАКВРЄСОАНЄСКВОАЄНЄСВОЄНЄСКВРНАОЄНЄСОА
 НЄОАКВРНЄСАЄРВЄСКОЄНАРНВЄОЄКАКРНЄЄОВЄЄНВК
 ЄКРНЄСОАРВНЄЄСАРКВРНЄЄНВРАКВЄЄОКАЄРКОВНЄАЄС
 ОЄНРВКЄЄРВНАОЄАЄСКРЄНВКЄСОАРЄОЄКЄЄРНЄАЄРВЄСВ
 АНЄОЄКРВНЄОЄСВНРЄОЄКРАЄСВОЄРНРКВНРКАЄСОВНАЄОЄ
 РВАКРНЄЄСОКАРКВОАЄРЄОЄКРАНВРЄЄСКРНВКОЄЄСАНЄО
 ВРКОАЄСНАКОЄКВЄОЄЄРКВНЄРАКЄНЄОЄКРЄАЄОЄКРКРЄОВНЄС
 ЄЄОВНАРКОЄСВНРЄАНРЄОЄСКОЄРЄАЄОЄСВКАЄРЄРКОЄЄСВН
 ОАЄРВКЄЄНРАКРНЄЄАЄКОВОЄНЄСАНРВЄОЄНВЄОКНВРА
 ЄЄНАКВЄОЄРЄНЄСАКВЄОАЄРКЄЄНРАКРВЄАЄОВНЄЄРКВЄ
 ОКРЄЄСОАНЄРВНЄЄСКАЄОРВРКОЄАЄКВЄКАЄРЄЄСВНАЄРЄЄ
 ЄВКОАЄНРВЄСКОЄРНАЄКВЄНЄРАЄОВРНАЄКВЄСКВЄОЄРАЄОЄ
 ВРАЄНРКОЄАЄСОВРЄЄСКОАЄНЄСНВЄСКАЄОРНАЄЄРНЄСОЄКВ

Обробка результатів роботи

1. Визначити кількість знаків, яку проглянуто (M);
2. Визначити кількість правильно закреслених знаків (n);
3. Визначити загальну кількість знаків, яку необхідно було викреслити (N).
4. Розрахувати : **продуктивність уваги: $P = M$** ;

5. Розрахувати **точність уваги** за формулою
$$A = \frac{n}{N} \times 100\%$$
 ;

6. Розрахувати **стійкість уваги: $S = P_6 + A_6$** , де P_6 – бальна оцінка продуктивності уваги, P_6 – бальна оцінка точності уваги.

Для переводу абсолютних показників продуктивності уваги та точності уваги в бальні оцінки скористайтеся таблицею № 8

Таблиця № 8

Перевід абсолютних показників продуктивності Та точності уваги в бали

Продуктивність уваги		Точність уваги	
кількість знаків	бали	%	бали
<1010	1	< 70	1
1010-1175	3	70-72	2
1175-1340	5	72-73	3
1340-1505	7	73-74	4
1505-1670	9	74-76	5
1670-1835	10	76-77	6
1835-2000	11	77-79	7
2000-2165	12	79-80	8
2165-2330	13	80-81	9
2330-2495	14	81-83	10
2495-2660	15	83-84	11
2660-2825	16	84-85	12
2825-2990	17	85-87	13
2990-3155	18	87-88	14
3155-3320	19	88-90	15
3320-3485	20	90-91	16
3485-3650	21	91-92	17
3650-3815	22	92-94	18
3815-3980	23	94-95	19
3980-4145	24	95-96	20
4145-4310	25	96-98	21
> 4310	26	> 98	22

З метою порівняння рівня розвиненості різних властивостей уваги у одного досліджуваного бальні оцінки за всіма показниками необхідно перевести в шкальні оцінки, скориставшись таблицею 9.

Таблиця 9

**Шкала для переводу властивостей уваги
в шкальні оцінки (ш.о.)**

Рівень розвитку властивості	Шкальні оцінки	Стійкість уваги	Переключення уваги	Обсяг уваги
дуже високий	19	> 50	> 217	< 115
	18	—	—	—
високий	17	48-49	214-217	115-125
	16	46-47	211-214	125-135
	15	44-45	208-211	135-145
вищий за середній	14	39-43	205-208	145-155
	13	36-38	201-205	155-165
	12	34-35	195-201	165-175
середній	11	31-33	189-195	175-195
	10	28-30	182-189	195-215
	9	25-27	172-182	215-235
	8	23-24	158-172	235-265
нижчий за середній	7	20-22	149-158	265-295
	6	16-19	142-149	295-335
низький	5	14-15	132-142	335-375
	4	12-13	122-132	375-405
дуже низький	3	9-11	114-122	405-455
	2	—	110-114	—
	1	—	—	—
	0	< 9	< 110	> 455

7. Зробити висновок про рівень розвиненості кожної з досліджуваних властивостей уваги.

Висновок _____

Завдання № 4. Оцінити обсяг динамічної уваги за таблицями Горбова.

Методика проведення роботи

В зошиті наведені 4 таблиці Горбова, в кожній клітинці якої в випадковому порядку розкидані числа від 1 до 25. За командою дослідника, треба як можна швидше знайти та показати всі цифри в порядку наростання. Час виконання завдання по кожній з чотирьох таблиць заноситься в таблицю 10.

Таблиці Горбова

9	5	11	23	20
14	25	17	1	6
3	21	7	19	13
18	12	24	16	4
8	15	2	10	22

21	12	7	1	20
6	15	17	3	18
19	4	8	25	13
24	2	22	10	5
9	14	11	23	16

22	25	7	21	11
6	2	10	3	23
17	12	16	5	18
1	15	20	9	24
19	13	4	14	8

14	18	7	24	21
22	1	10	9	6
16	5	8	20	11
23	2	25	3	15
19	13	17	12	4

Таблиця 10

Дослідження обсягу уваги за таблицями Горбова

Номер таблиці	Час пошуку цифр, с
1	
2	
3	
4	
Σ	

Обробка результатів роботи.

1) Підрахувати сумарний час пошуку цифр за всіма таблицями

2) Порівняти рівень розвиненості обсягу уваги та інших властивостей уваги. Для цього, отриманий час перевести в шкальні оцінки, скористувавшись таблицею 9 в попередньому досліді

Зробити висновок про обсяг динамічної уваги

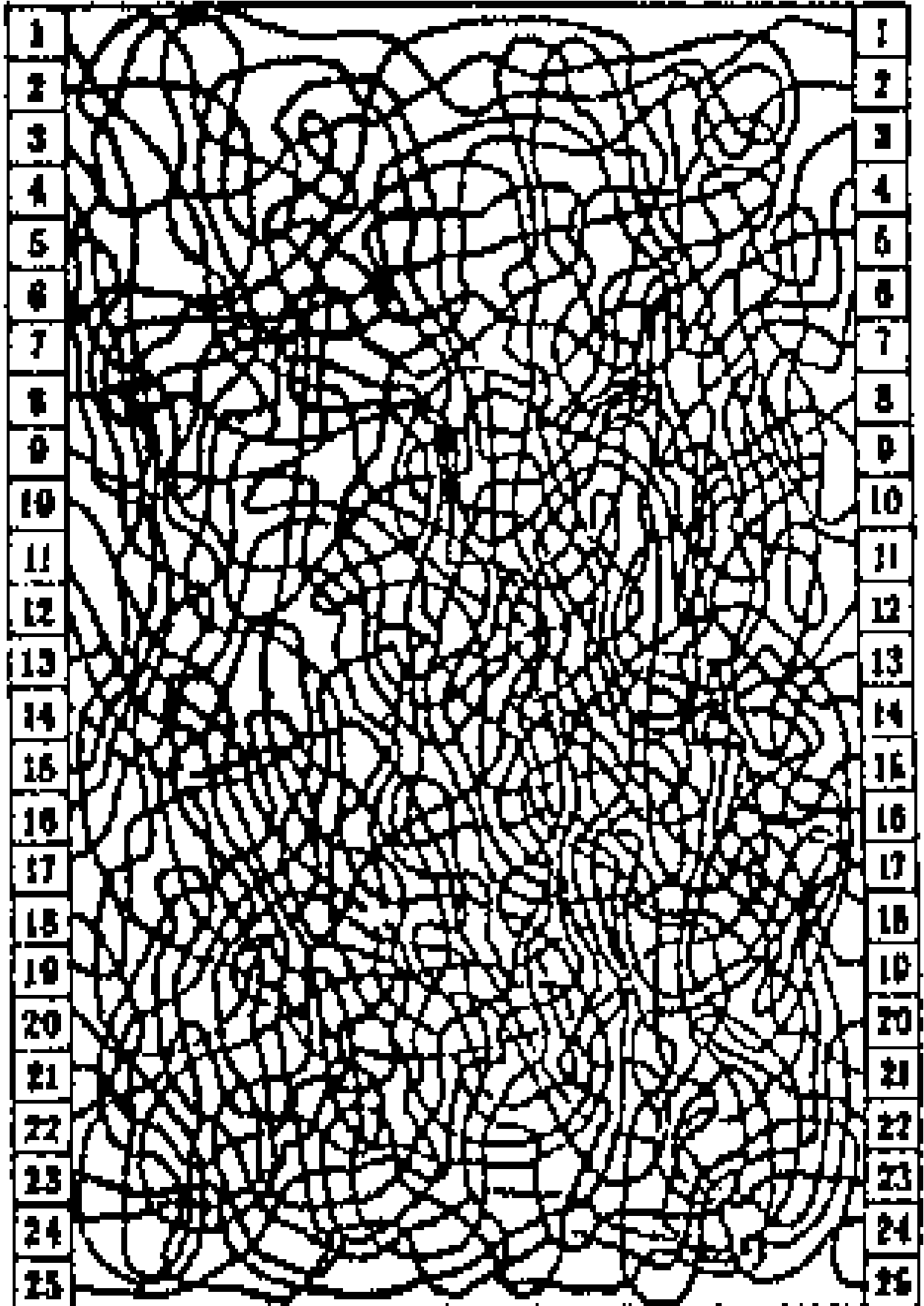
Висновок _____

Завдання № 5. Оцінити стійкість та концентрацію уваги за методикою «Переплутані лінії» Рея.

Методика проведення роботи

В зошиті дан прямокутник в якому ряд ліній, переплутаних між собою. Досліджуваний має прослідкувати лінію зліва направо та назвати той номер, що знаходиться на правій стороні бланку, який на його думку відповідає кінцю лінії. Почати треба з першої лінії, потім перейти до другої і т.д. Слідкувати за лініями тільки очима, допомагати пальцями, олівцем не можна. Намагайтеся працювати швидко та не робити помилок. Дослідник фіксує час, який знадобився досліджуваному для правильного виконання завдання.

«Переплутані лінії» Рея

Обробка результатів рботи

За часом виконання завдання (у секундах) визначається рівень стійкості та концентрації уваги на основі шкали: ≤ 60 – високий; 61 – 90 – вище середнього; 91 – 120 – середній; 121 – 150 – нижче середнього; ≥ 151 – низький

Висновок _____

Завдання № 6. Перевірити знання набуті в ході практичної роботи, дати відповіді на питання

Питання для самоперевірки:

1. Поняття про увагу.
2. Теорії уваги
3. Механізми уваги
4. Класифікація уваги за Н.Н. Ланге
5. Властивості уваги
6. Стійкості уваги
7. Концентрація уваги
8. Динамічність уваги
9. Продуктивність уваги
10. Тосність уваги.
11. Стійкість уваги

Завдання № 7. Зробити висновки про проведену роботу.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6

ТЕМА. ВНУТРІШНІ ДЕТЕРМІНАТОРИ ПОВЕДІНКИ: МОТИВАЦІЙНО-ЕМОЦІЙНА СФЕРА

Мета роботи. Повторити і закріпити основні знання про теорію поведінки людини. Оволодіти методами дослідження поведінки людини. Дослідити мотивацію навчання в вузі, особливості емоційного стану здобивачів освіти. Формувати *загальні компетентності*: здатність виявляти ініціативу, формулювати проблему, бачити проблему ситуації та з находити оптимальні шляхи її вирішення, здатність працювати в команді, здатність використовувати знання в професійній діяльності та саморефлексії; *спеціальні компетентності*: здатність самостійно здобувати та поглиблювати знання з різноманітних галузей природничих наук, здатність використовувати різноманітні об'єкти та явища природи з дітьми молодшого віку з метою формування екологічної культури.

Обладнання: тест-опитувальник Т. І. Ільїної; ключ до методики Т. І. Ільїної; шкала самооцінювання тривожності Спілберга–Ханна.

Рекомендовані джерела: 3; 4; 5; 6.

Перебіг заняття

Завдання №1. Повторити і закріпити основні знання про поведінку людини, мотиваційно-емоційну сферу поведінки людини..

Завдання №2. Переглянути конспект лекцій з відповідної теми, провести самостійний пошук матеріалу, сформулювати основні визначення. Виписати у словник визначення термінів:

Поведінка людини _____

Мотивація навчання _____

Мотиви навчання _____

Набуття знань _____

Триважність _____

Пізнавальна діяльність _____

Відчуття _____

Сприйняття _____

Уявлення _____

Поняття _____

Судження _____

Умовиводи _____

Завдання № 3. Дослідити мотивацію навчання у ЗВО за методикою Т. І. Ільїної.

Методика проведення роботи

Запропонований тест – опитувальник складається з 50 тверджень. В опитувальник для маскування включено ряд фонових тверджень, які в подальшому не оброблюються. Якщо ви згодні з твердженням, то поставте «+», а якщо ні – то «-». Відповідайте щіро і неупереджено.

Методика «вивчення мотивів навчання студентів у закладі вищої освіти» (за Т. І. Ільїною)

Тест опитувальник

1. Найкраща атмосфера на занятті це атмосфера вільних
2. Зазвичай я працюю з великим напруженням.
3. У мене рідко виникає головний біль після пережитих хвилювань та неприємностей.
4. Я самостійно опановую ряд предметів, які на мою думку стануть у пригоді мені в майбутній професії.
5. Яку з притаманних вам якостей ви цінуєте найбільше? Напишіть свою відповідь.
6. Я вважаю, що життя треба присвятити професії, яку я обрав.
7. Я відчуваю задоволення від розв'язання на занятті важких проблем.
8. Я не бачу сенсу в більшості робіт, які ми виконуємо в ВУЗі.
9. Велике задоволення мені дає розповідь знайомих про мою майбутню професію.
10. Я вважаю себе середнім студентом і не бачу сенсу витратити зусилля, аби стати кращим
11. Я вважаю, що в наш час не обов'язково мати вищу освіту.

12. Я впевнена в правильності вибору професії.
13. Яких притаманних вам якостей, ви прагнули б позбутися. Відповідь напишіть поряд.
14. При нагоді я використовую на екзаменах допоміжні матеріали (конспекти, шпаргалки тощо).
15. Найкращі часи в житті – студентські роки.
16. У мене надзвичайно неспокійний переривчастий сон.
17. Я вважаю, що для повного оволодіння професією всі навчальні дисципліни треба вивчати однаково глибоко.
18. Якщо б міг, то я вступив би в інший ВНЗ.
19. Зазвичай я спочатку виконую більш легкі завдання, а складні залишаю на останок.
20. Під час вибору професії мені було важко зупинитися на одній.
21. Я можу спокійно спати після будь яких неприємностей.
22. Я переконаний, що моя професія дасть мені моральне задоволення і матеріальний добробут в житті.
23. Мені здається, що мої друзі здатні вчитися краще ніж я.
24. Для мене дуже важливо мати диплом про вищу освіту.
25. З практичних міркувань для мене це зручніший ВНЗ
26. Я маю достатньо сили волі, щоб вчитись без нагадування адміністрації.
27. Життя для мене майже завжди пов'язане з незвичайною напругою.
28. Екзамени треба здавати мінімальними зусиллями.
29. Є багато ВНЗ, де я вчився би з не меншим інтересом.
30. Яка ваша якість заважає вам вчитися? Напишіть
31. Я людина, що часто захоплюється, але мої захоплення так, чи інакше пов'язані з майбутньою роботою.
32. Занепокоєння на екзамені або на роботі, якщо вона не виконана в строк, часто заважає мені спати.
33. Висока зарплатня по закінченні ВНЗ для мене не головне.
34. Мені треба бути в доброму гуморі, аби підтримати спільне рішення групи.

35. Я мав вступити до внз, аби зайняти положення в суспільстві і уникнути служби в армії.
36. Я вчу матеріав, аби стати професіоналом, а не за для екзамену.
37. Мої батькі добрі фахівці і я хочу бути схожим на них
38. Щоб просуватися по службі, я повинен мати вищу освіту.
39. Яка ваша якість допомагає вам вчитися? Напишіть відповідь.
40. Мені важно примусити себе вивчати дисципліни, які не мають прямого відношення до моєї майбутньої спеціальності.
41. Мене дуже турбують можливі невдачі.
42. Я краще навчаюся, якщо мене періодично стимулюють, підштовхують.
43. Мій вибір даного внз остаточний.
44. Мої друзі мають вищу освіту і я хочу бути схожим на них
45. Для того щоб переконати в чомусь групу, я сам маю інтенсивно працювати.
46. Зазвичай я перебуваю в доброму гуморі.
47. Мене приваблює зручність, чистота. Легкість майбутньої професії.
48. Ще до вступу у внз. Я багато читав і цікавився цією професією.
49. Професія, яку я отримаю, дуже важлива і перспективна.
50. Мої знання про професію біли ґрунтовні для впевненого вибору даного внз.

Обробка результатів роботи

- 1). Підрахувати за ключем опитувальника кількість балів, яку набрав досліджуваний за збіг відповідей (збіг відповідей оцінюється від 1 до 3 балів).
- 2). Підраховувати суму балів за кожною шкалою.

Ключ до опитувальника

Шкала «Набуття знань»: за позитивну відповідь («+») на 4 твердження нараховується 3,6 бали, на 17 твердження – 3,6 бали; на 26 твердження – 2,4 бали; за незгоду («-») з 28 твердженням нараховується – 1,2 бали, з 42 твердженням – 1,8. Максимум – 12,6 бали

Шкала «Оволодіння професією»: за позитивну відповідь («+») на 9 твердження – 1 бал, на 31 твердження – 2 бали, на 33 твердження – 2 бали, на 43

твердження – 1 бал, на 49 твердження – 1 бал. Максимум – 10 балів.

Шкала «Отримання диплому» – за позитивну відповідь («+») на 24 твердження – 2,5 бали, на 35 твердження – 1,5 бали, на 38 твердження - 1 бал, на 44 твердження - 1 бал; за незгоду («-») з 11 твердженням нараховується – 3,5 бали. Максимум – 10 балів.

3) Розрахувати кількість балів, яку набрав досліджуваний у відсотках.

4) Отримані результати порівняти з наведеною шкалою.

Рівень мотиву: $\leq 33\%$ - низький; 34-66% - середній; $\geq 67\%$ - високий.

5) Зробити висновок висновок про ієрархію мотивів навчання у вузі та адекватність вибору професії.

Переважаючі мотиви за шкалами «Набуття знань» і «Оволодіння професією» свідчать про адекватний вибір студентом професії та задоволеність нею.

Висновок _____

Завдання № 4. Провести діагностику та самооцінку тривожності за методикою Ч. Д. Спілбергера та Ю. Л. Ханіна

Методика проведення роботи

В таблиці наведено 40 запитань. До кожних двадцяти питань дана своя інструкція. Час виконання завдання не обмежений.

Шкала самооінки тривожності Спілбергера–Ханіна

№	Судження шкали	Відповіді			
		Ні, це не так	Гадаю, так	Вірно	Цілком вірно
<i>Інструкція 1: «Прочитайте уважно кожне з наведених нижче висловлювань. Закресліть цифру у відповідній графі справа, в залежності від того, як Ви відчуваєте себе на даний момент. Над питаннями не замислюйтеся, оскільки правильних чи неправильних відповідей немає»</i>					
1	Я спокійний	1	2	3	4
2	Мені ніщо не загрожує	1	2	3	4
3	Я знаходжусь у стані напруги	1	2	3	4
4	Я внутрішньо скутий	1	2	3	4
5	Я відчуваю себе вільно	1	2	3	4
6	Я засмучений	1	2	3	4
7	Мене турбують можливі невдачі	1	2	3	4
8	Я відчуваю душевний спокій	1	2	3	4
9	Я схвильований	1	2	3	4
10	Я відчуваю внутрішнє задоволення	1	2	3	4
11	Я впевнений в собі	1	2	3	4
12	Я нервуюся	1	2	3	4
13	Я не знаходжу собі місця	1	2	3	4
14	Я напружений	1	2	3	4
15	Я не відчуваю скутості та напруження	1	2	3	4
16	Я задоволений	1	2	3	4
17	Я стурбований	1	2	3	4
18	Я дуже збуджений і мені не по собі	1	2	3	4
19	Мені радісно	1	2	3	4
20	Мені приємно	1	2	3	4
<i>Інструкція 2: «Прочитайте уважно кожне з наведених нижче висловлювань. Закресліть цифру у відповідній графі справа, в залежності від того, як Ви відчуваєте себе звичайно. Над питаннями не замислюйтеся, оскільки правильних чи неправильних відповідей немає»</i>					
21	У мене буває піднесений настрій	1	2	3	4
22	Я буваю роздратований	1	2	3	4
23	Я легко можу засмутитись	1	2	3	4
24	Я хотів би бути таким везучим, як і інші	1	2	3	4
25	Я сильно переживаю неприємності, довго їх пам'ятаю	1	2	3	4
26	Я відчуваю прилив сил і бажання працювати	1	2	3	4
27	Я спокійний, байдужий, зібраний	1	2	3	4
28	Мене турбують можливі труднощі	1	2	3	4
29	Я дуже переживаю із-за дрібниць	1	2	3	4
30	Я буваю зовсім щасливим	1	2	3	4
31	Я все сприймаю близько до серця	1	2	3	4
32	Мені не дістає впевненості в собі	1	2	3	4

33	Я почуваю себе беззахисним	1	2	3	4
34	Я намагаюсь уникати критичних ситуацій	1	2	3	4
35	У мене буває хандра	1	2	3	4
36	Я буваю задоволений	1	2	3	4
37	Будь-які дрібниці мене відволікають, турбують	1	2	3	4
38	Буває, що я почуваю себе невезучим	1	2	3	4
39	Я врівноважена людина	1	2	3	4
40	Мною оволодіває тривожність, коли я думаю про свої справи та турботи	1	2	3	4

Обробка результатів роботи

1. Нарахувати за кожну відповідь досліджуваного певної кількості балів у відповідності до ключа (таблиця 11).

Таблиця 11

Ключ до методики Т.І. Ільїної.

Ситуативна тривожність						Особистісна тривожність													
	Відповіді				№	Відповіді				№	Відповіді				№	Відповіді			
	1	2	3	4		1	2	3	4		1	2	3	4		1	2	3	4
1	4	3	2	1	11	4	3	2	1	21	4	3	2	1	31	1	2	3	4
2	4	3	2	1	12	1	2	3	4	22	1	2	3	4	32	1	2	3	4
3	1	2	3	4	13	1	2	3	4	23	4	3	2	1	33	1	2	3	4
4	1	2	3	4	14	1	2	3	4	24	1	2	3	4	34	1	2	3	4
5	4	3	2	1	15	4	3	2	1	25	1	2	3	4	35	1	2	3	4
6	1	2	3	4	16	4	3	2	1	26	4	3	2	1	36	4	3	2	1
7	1	2	3	4	17	1	2	3	4	27	4	3	2	1	37	1	2	3	4
8	4	3	2	1	18	1	2	3	4	28	1	2	3	4	38	1	2	3	4
9	1	2	3	4	19	4	3	2	1	29	1	2	3	4	39	4	3	2	1
10	4	3	2	1	20	4	3	2	1	30	4	3	2	1	40	1	2	3	4

2. Підрахувати суму балів за кожні двадцять питань.

3. Оцінити отримані суми оцінюють за шкалою: ≤ 30 балів – низька тривожність, 31 – 44 – помірна тривожність, ≥ 45 – висока тривожність.

4. Порівняти між собою показники ситуативної та особистісної тривожності й робиться висновок.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7

ТЕМА. ПАМ'ЯТЬ І ЇЇ ВИДИ, ДИНАМІКА НАВЧАННЯ

Мета роботи. Повторити і закріпити основні знання про пам'ять, види пам'яті. Оволодіти методами дослідження пам'яті людини, оцінити індивідуальні особливості пам'яті на основі комплексу методик. Формувати загальні компетентності: здатність виявляти ініціативу, формулювати проблему, бачити проблему ситуації та знаходити оптимальні шляхи її вирішення, здатність працювати в команді, здатність використовувати знання в професійній діяльності та саморефлексії; спеціальні компетентності: здатність самостійно здобувати та поглиблювати знання з різноманітних галузей природничих наук, здатність використовувати різноманітні об'єкти та явища природи з дітьми молодшого віку з метою формування екологічної культури.

Обладнання: таблиця 10 «Протокол дослідження за методикою «Завчання 10 слів» (О.Р. Лурія)», таблиця 11 «Протокол дослідження», таблиця 12 «Перевід часу відтворення в бали (Т)», таблиця 13 «Протокол дослідження оперативної пам'яті»

Рекомендовані джерела: 5; 9; 10; 11.

Перебіг заняття

Завдання №1. Повторити і закріпити основні знання про пам'ять, види пам'яті.

Завдання №2. Переглянути конспект лекцій з відповідної теми, провести самостійний пошук матеріалу, сформулювати основні визначення. Виписати у словник визначення термінів:

Пам'ять _____

Види пам'яті за змістом _____

Види пам'яті за часом _____

Види пам'яті за механізмом _____

Рухова пам'ять _____

Емоційна пам'ять _____

Образна пам'ять _____

Словесно-логічна пам'ять _____

Короткочасна пам'ять _____

Довгочасна пам'ять _____

Мимовільна пам'ять _____

Довільна пам'ять _____

Запам'ятовування _____

Мислення _____

Механічне запам'ятовування _____

Змістовне запам'ятовування _____

Емоційна сфера _____

Завдання № 3. Оцінити мимовільну пам'ять за методом «Прийом інформації».

Методика проведення роботи

Дослідження складається з двох частин.

Перша частина дослідження. Досліджувач читає в швидкому темпі 32 слова. Досліджуваний повинен внести кожне слово в одну з колонок таблиці 12. Слова можна записувати повністю або скорочено. Працювати треба як змога швидше та уважніше

Таблиця 12

Хімічні елементи	Людські почуття	Меблі	Дерева	Тваринний світ

Друга частина дослідження. Закрити заповнену таблицю аркушем папіру та відтворити раніше прочитані слова, які ви запам'ятали протягом 5–7 хвилин.

Обробка результатів роботи.

1. Розрахувати показник мимовільної пам'яті НП.

Використовуючи стимульний матеріал, який подано в кінці завдання підрахувати кількість правильних слів, які ви встигли записати (N); кількість відтворених слів за пам'яттю (П); кількість сфантазованих слів (М).

Розраховується показник мимовільної пам'яті за формулою:

$$НП = \frac{П - М}{32} \times 100\%$$

2. Оцінити ефективність прийому інформації.

Оцінювання проводиться за показником N наступним чином: 31-29 – прийом інформації посередній (достатній), нижче 28 – прийом інформації ускладнений, людина не встигає за середнім темпом подачі інформації.

3. Визначити рівень мимовільної пам'яті.

Рівень мимовільної пам'яті визначається за шкалою: $\geq 70\%$ - дуже високий; 51–69% - високий; 41–50% - середня норма; 31–40% - посередня норма; 15–30 – низький; $\leq 10\%$ - дуже низький, дефект пам'яті

Отримані данні занести в таблицю 13

Таблиця 13

Кількість правильних слів (N);	Кількість відтворених слів за пам'яттю (П);	Кількість сфантазованих слів (М)	Показник мимовільної пам'яті $НП = \frac{П - М}{32} \times 100\%$	Ефективність прийому інформації	Рівень мимовільної пам'яті

--	--	--	--	--	--

Стимульний матеріал: натрій, кішка, диван, верба, тривога, водень, ховрах, крісло, захоплення, черемха, ялина, срібло, сервант, рись, любов, гелій, ведмідь, лев, стіл, тополя, стомленість, дуб, каштан, аргон, горобець, залізо, клен, мідь, сазан, береза, соболь, радій.

4) Зробити висновок про рівень мимовільної пам'яті та ефективність прийому інформації

Висновок _____

Завдання № 4. Оцінити короткочасну та довготривалу вербальну пам'ять за методикою «Заучування 10 слів» (О.Р. Лурія)

Методика проведення роботи.

Дослідження проводиться в 5 етапів.

На першому етапі дослідник чітко читає 10 слів. По закінченні читання за командою дослідника досліджуваний одразу повинен повторити слова які він запам'ятав. Повторювати можна в будь-якому порядку. Коли досліджуваний повторює слова, дослідник ставить під цими словами хрестик. Якщо досліджуваний називає зайві слова, дослідник фіксує їх в графі «Додаткові слова».

На другому етапі дослідник знов читає ті ж 10 слів, досліджуваний повинен повторити їх – і ті, які вже називали, і ті, які в перший раз пропустили, – всі разом, в будь-якому порядку.

На третьому – п'ятому етапі дослід повторюється, але без будь-яких пояснень. Дослідник просто говорить: «Ще раз».

Після п'ятиразового повторення досліджуваний переходить до виконання

Через годину											
-----------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Обробка результатів роботи

1. Підрахувати кількості відтворених слів.

2. Побудувати графік динаміки запам'ятовування. Для цього на осі ординат відкладіть кількість правильно відтворених слів, на осі абсцис – номер етапу.

3. Оцінити обсяг короткочасної вербальної пам'яті. Критерієм обсягу короткочасної вербальної пам'яті є середнє арифметичне кількості слів, які правильно відтворив досліджуваний у п'яти спробах.

4. Оцінити обсяг довготривалої вербальної пам'яті. Критерієм обсягу довготривалої вербальної пам'яті є кількість відтворених слів наприкінці заняття.

5. Оцінити динаміку запам'ятовування. Середніми показниками обсягу короткочасної та довготривалої пам'яті є 6 – 7 правильно відтворених слів. Нормальною динамікою запам'ятовування вважається наростання кількості правильно відтворених слів від спроби до спроби, досягаючи максимуму на третій спробі. Якщо ж кількість слів після практично повного їх відтворення на другій спробі надалі знижується або ж крива набуває зигзагоподібної форми, то це свідчить про нестійкість уваги, її коливання. Багато зайвих слів продукують люди в стані розгальмованості. Часто повторювані зайві слова можуть вказувати на наявність органічних захворювань мозку.

6. Зробити висновок. Оцінити короткочасну та довготривалу вербальну пам'ять.

Стимульні слова: ліс, хліб, вікно, стіл, вода, брат, кінь, гриб, голка, мед.

Висновок _____

Завдання №5. Дослідити короткочасну вербальну (зорову і слухову) та образну (зорову) пам'ять.

Методика проведення роботи

Дослідження складається з 5 дослідів.

Дослід №1. Дослідження зорової пам'яті. Дослідник чітко з експозиції 2 секунди та інтервалом між експозиціями 1 секунда показує 12 карток на яких написані слова для запам'ятовування. Після невеликої паузи він дає команду

«Пишіть» і фіксує час відтворення матеріалу. Досліджуємий повинен записати слова, які запам'ятав .

Дослід №2. Дослідження образної пам'яті. Процедура дослідження як в досліді №1, матеріал пред'являється протягом 10 секунд.

Дослід №3. Дослідження слухової пам'яті. Дослідник чітко промовляє 12 слів. Після невеликої паузи він дає команду «Пишіть» і фіксує час відтворення матеріалу. Досліджуємих повинен записати слова, які запам'ятав.

Результати досліджень занести в таблицю 15.

Таблиця 15

Результати дослідження

Стимульний Матеріал	Час відтворення		Кількість правильно відтворених елементів	Продукт ивність пам'яті	Обсяг пам'яті
	секунди	бал			
Геометричні фігури					
Слова на зір					
Слова на слух					

Обробка результатів роботи.

1. Підрахувати кількість правильно відтворених елементів (с), помилково відтворених елементів (m) і пропущених елементів (n). Основний показник

продуктивності короткочасної пам'яті (В) розраховується за формулою:

$$B = \frac{c - m}{c + n} \times 100\%$$

2. Отримані результати занести в таблицю 16.

Таблиця 16

Кількість правильно відтворених елементів (с),	Кількість помилково відтворених елементів (m)	Кількість пропущених елементів (n).	Продуктивність короткочасної пам'яті (В)

3. Час відтворення кожного виду стимульного матеріалу перевести в бали відповідно до таблиці 17.

Таблиця 17

Перевод часу відтворення в бали (Т)

Стимульний матеріал					
Геометричні фігури		Слова на зір		Слова на слух	
Час відтворення, с	Бали	Час відтворення, с	Бали	Час відтворення, с	Бали
<5	+1	<4	+1	<3,4	+1
5-25	0	4-13	0	3,5-11,4	0
25-35	-1	14-17	-1	11,4-17	-1
>35	-2	>18	-2	>18	-2

4. Показник об'єму короткочасної пам'яті (А) для кожного виду стимульного матеріалу розрахувати за формулою: $A = B + T$, де Т – час відтворення в балах.

5. Отриманий показник А перевести в шкальні оцінки й визначити рівень розвитку кожного з досліджуваних видів короточасної пам'яті відповідно до шкали переводу показників продуктивності короточасної пам'яті в шкальні оцінки та рівень її розвиненості.

**Шкала переводу показників продуктивності короточасної пам'яті
в шкальні оцінки та рівень її розвиненості**

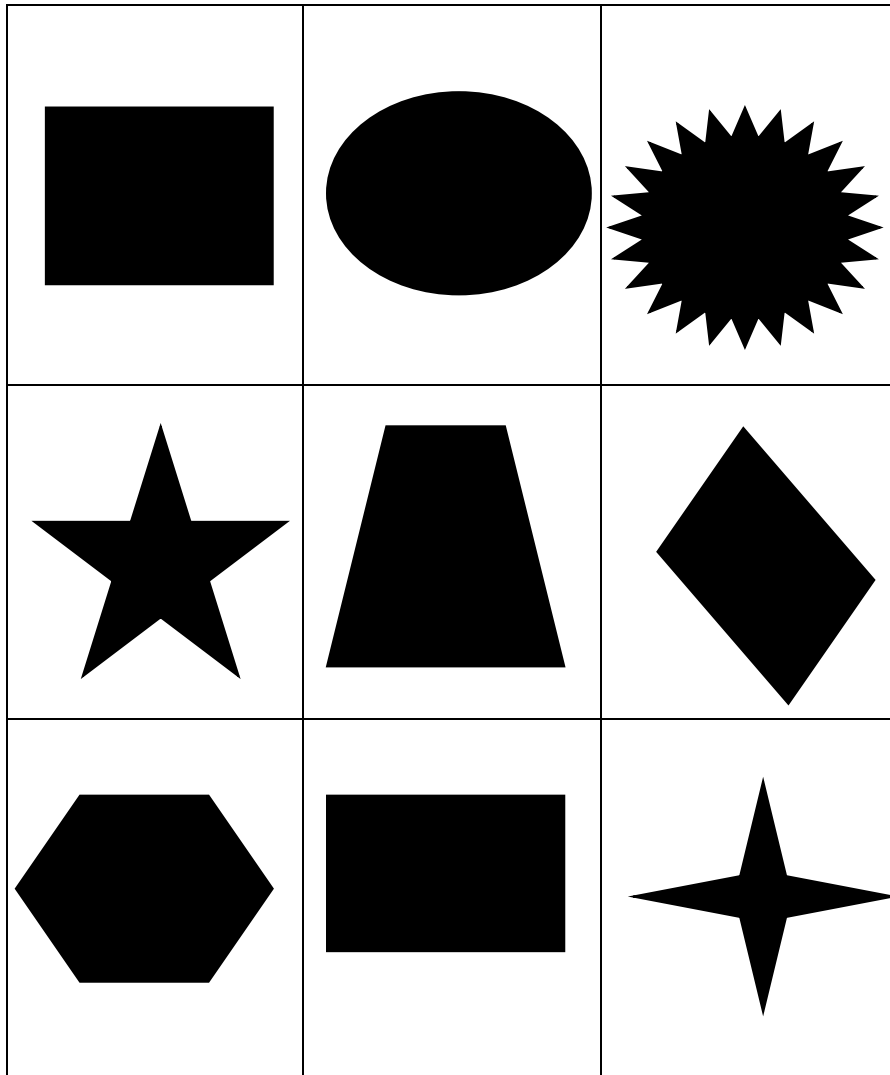
Рівень розвиненості	Шкальні оцінки	Образна пам'ять	Зорова пам'ять на слова	Слухова пам'ять на слова
дуже високий	19	> 100	–	–
	18	–	100-101	≥90
високий	17	98-100	–	–
	16	94-97	92-99	–
	15	90-93	77-91	79-89
вищий за середній	14	87-89	68-76	68-78
	13	82-86	59-67	–
	12	76-91	–	63-67
середній	11	73-75	51-58	–
	10	68-72	50	52-62
	9	63-67	42-49	50-51
	8	59-63	–	–
нижчий за середній	7	54-58	38-41	42-49
	6	50-53	25-37	–
низький	5	46-49	22-24	37-41
	4	40-45	16-21	33-36
дуже низький	3	36-39	14-15	–
	2	31-35	–	24-32
	1	26-30	10-13	10-23

	0	≤ 25	0-9	0-9
--	---	-----------	-----	-----

Стимульний матеріал, для дослідження зорової пам'яті: груша, літак, олівець, лампа, город, чайник, курка, дощ, літо, сад, блискавка, свічка.

Стимульний матеріал, що пред'являється на слух: молоток, крик, істота, завод, пісня, життя, цех, думка, мотор, мова, причина, дзвоник.

Стимульний матеріал, для дослідження образної пам'яті

6. Зробити висновок про обсяг слухової пам'яті, продуктивність пам'яті, показники продуктивності короткочасної пам'яті.

Висновок _____

Завдання № 6. Дослідити оперативну пам'ять

Методика проведення роботи

Досліджуючий зачитує числа – 10 рядів по 5 чисел в кожному. Інтервал між зчитуванням кожного ряду чисел 15 секунд. Досліджуємий повинен запам'ятати ці п'ять чисел в тому порядку, в якому вони прочитані, а потім в умі скласти перше число з другим, друге з третім, третє з четвертим, четверте з п'ятим, а отримані чотири суми записати в відповідній строчці. Наприклад, 6,2,1,4,2 (записується на дошці або на аркуші). Складаємо 6 і 2 – отримуємо 8 (записуємо); 2 і 1 – отримуємо 3 (записуємо), 1 і 4 – отримуємо 5 (записується); 4 і 2 – отримуємо 6 (записується в таблицю 18).

Таблиця 18

Результат дослідження оперативної пам'яті

Суми № рядку	$\Sigma_{(1,2)}$	$\Sigma_{(2,3)}$	$\Sigma_{(3,4)}$	$\Sigma_{(4,5)}$
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				

Обробка результатів роботи

1. Оцінити оперативну пам'ять за кількістю правильно відтворених сум за наступною шкалою: 38 – 40 – високий рівень; 34 – 37 – середній рівень; 30 – 33 – нижчий за середній рівень; ≤ 29 – низький рівень.

Стимульний матеріал для оцінки оперативної пам'яті

№ рядку	Числа				
	1	5	2	7	1
2	3	5	4	2	5
3	7	1	4	3	2
4	2	6	2	5	3
5	4	3	6	1	7
6	4	2	3	1	5
7	3	1	5	2	6
8	2	3	6	1	4
9	5	2	6	3	2
10	3	1	5	2	7

Ключ

Суми № рядку	$\Sigma_{(1,2)}$	$\Sigma_{(2,3)}$	$\Sigma_{(3,4)}$	$\Sigma_{(4,5)}$
1	7	9	8	5
2	8	9	6	7
3	8	5	7	5
4	8	8	7	8
5	7	9	7	8
6	6	5	4	6
7	4	6	7	8
8	5	9	7	5
9	7	8	9	5
10	4	6	7	9

Зробити висновок про рівень оперативної пам'яті

Висновок _____

Завдання №7. Дослідити особливості асоціативної (опосередкованої) пам'яті за допомогою піктограм О. Р. Лурія.

Методика проведення роботи

Методика дозволяє отримувати інформацію про особливості асоціативної пам'яті досліджуваного, а також про його творчі здібності, можна отримувати інформацію про короткотривалу та довготривалу асоціативну пам'ять.

Дослідник зачитує 20 словосполучень з інтервалом у 30 секунд між словосполученнями. Досліджуваний має на кожне словосполучення зробити відповідний малюнок. Якість малюнка не має значення. Можна схематично зобразити ці словосполучення. Біля малюнків неможна робити будь – які підписи. Через 30 хвилин після того, як всі малюнки зроблено, досліджуваний має відтворити якомога точніше словосполучення під кожним малюнком.

Обробка результатів роботи

1. Підрахувати кількість відтворених словосполучень (П) та кількість сфантазованих словосполучень (М).

2. Розрахувати показник точності асоціативної пам'яті за формулою:

$$АП = \frac{П - М}{20} \times 100\%$$

3. Визначити рівень точності асоціативної пам'яті. Рівень точності асоціативної пам'яті визначається за шкалою: $\geq 70\%$ - дуже високий; 51–69% - високий; 41–50% - середня норма; 31–40% - посередня норма; 15–30 – низький; $\leq 10\%$ - дуже низький

4. Отримані результати занести в таблицю №18

Таблиця №18

Особливості асоціативної пам'яті

Кількість відтворених словосполучень (П)	Кількість сфантазованих словосполучень (М)	Точність асоціативної пам'яті $АП = \frac{П - М}{20} \times 100\%$	Рівень точності асоціативної пам'яті

Стимульний матеріал до методики «пiктограми» (О. Р. Лурія)

1. Веселе свято	11. Суворий вчитель
2. Свіжий хліб	12. Настільна лампа
3. Глуха бабуся	13. Квітуча яблуня
4. Корисні копалини	14. Авторитарна влада
5. Дорожня сумка	15. Важка хвороба
6. Сліпий чоловік	16. Зоряне небо
7. Баскетбольний м'яч	17. Глибока річка
8. Міцна дружба	18. Сонячна система
9. Дерев'яний стіл	19. Пофарбована підлога
10. Вродлива дівчина	20. Навчальний посібник

5. Зробити висновок про особливості асоціативної (опосередкованої) пам'яті.

Висновок _____

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8

ТЕМА. МИСЛЕННЯ, ВИДИ ТА ОПЕРАЦІЇ МИСЛЕННЯ

Мета роботи. Повторити і закріпити основні знання про мислення, види мислення. Оволодіти методами дослідження мислення людини. Визначити рівень розвитку різних видів та операцій мислення на основі комплексу методик. Формувати загальні компетентності: здатність виявляти ініціативу, формулювати проблему, бачити проблему ситуації та знаходити оптимальні шляхи її вирішення, здатність працювати в команді, здатність використовувати знання в професійній діяльності та саморефлексії; спеціальні компетентності: здатність самостійно здобувати та поглиблювати знання з різноманітних галузей природничих наук, здатність використовувати різноманітні об'єкти та явища природи з дітьми молодшого віку з метою формування екологічної культури.

Обладнання : таблиця 14«Шкала переведення сирих оцінок в стандартні бали», таблиця 15«Ключ до тесту», таблиця 16«Таблиця перекладу «сирих» оцінок в стандартні оцінки (для студентів)», таблиця 17«Перевід часу в бали», таблиця 21«Якісний аналіз слів-відповідей»

Рекомендовані джерела: 1; 2; 6; 8.

Перебіг заняття

Завдання №1. Повторити і закріпити основні знання про мислення людини, види і операції мислення.

Завдання №2. Переглянути конспект лекцій з відповідної теми, провести самостійний пошук матеріалу, сформулювати основні визначення. Виписати у словник визначення термінів:

Мислення _____

Абстрактне мислення _____

Мова _____

Мовлення _____

Наочно-дійове мислення _____

Дивергентне мислення _____

Наочно-образне мислення _____

Завдання №3. Дослідити дивергентне (наочно-дійове) мислення

Методика проведення роботи

На чистому аркуші зошиту, протягом 5 хвилин намалювати якомога більше змістовних предметів. За основу взяти три геометричні фігури: коло, трикутник, квадрат. При виконанні завдання можна модифікувати фігури – коло на овал, квадрат на прямокутник.

Обробка та результатів роботи

1. Підрахувати кількість намальованих предметів. Ця кількість і буде показником дивергентного мислення. Отриманий показник перевести у стандартні бали та зробити висновок про рівень розвитку даного виду мислення (таблиця 18).

Шкала переведення сирих оцінок в стандартні бали

Рівень розвитку	Низький		Нижче середнього		Середній		Вище середнього		Високий
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Стандартні бали	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Сирі оцінки	≤ 7	8	9	10-11	12-13	14-15	16-17	18-19	≥ 20
Показник дивергентного мислення									

2. Зробити висновок про рівень дивергентного (наочно-дійового) мислення.

Висновок _____

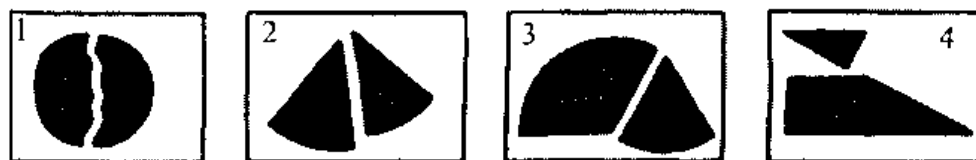
Завдання №4. Дослідити наочно-образне мислення за Тестом структури інтелекту Амтхауера (субтест 7).

Методика проведення роботи

На роботу відводиться 7 хвилин. Розглянути та проаналізувати стимульний матеріал. Він являє собою 20 розрізаних фігур та 5 варіантів цілісних фігур. З'єднати подумки розрізані частини і ту фігуру, яка при цьому вийде, знайти її в ряду

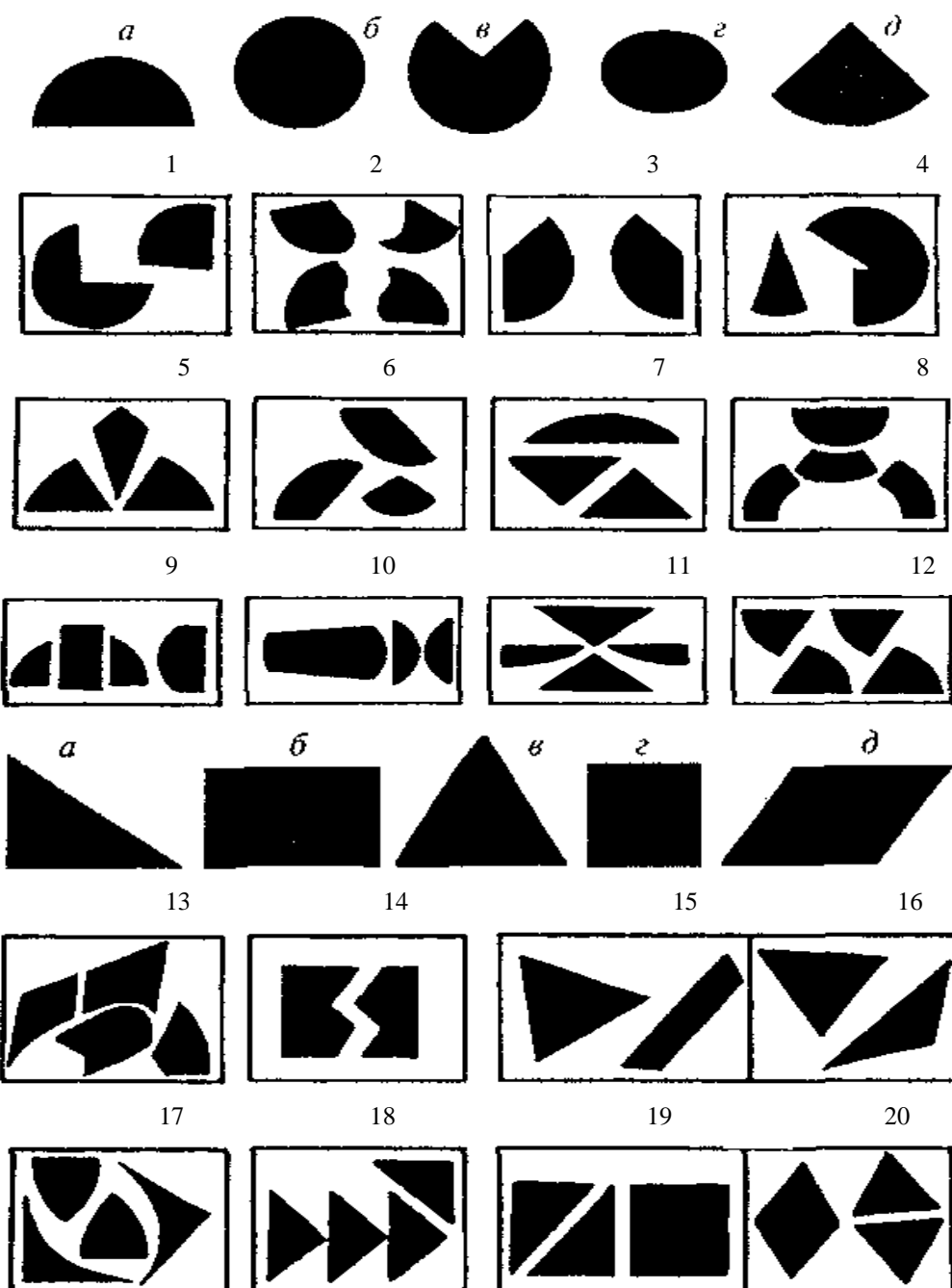
Тренувальна вправа

Дані фігури «а», «б», «в», «г», «д». Необхідну літеру запишіть у бланку відповідей, навпроти відповідного номера завдання». Після інструкції розбирається *приклад* (мал. 3). Поєднавши частини фігур 1 отримаємо фігуру «а», при поєднанні частин фігури 2 виникає фігура «д», з фігури 3 отримуємо фігуру «б», з фігури 4 – фігуру «г».

Мал.3. Тренувальна вправа

Стимульний матеріал до тесту амтхауера (субтест 7)

Обробка результатів рботи

1. Підраховати кількість правильно виконаних завдань (таблиця 19), яка являє собою «сиру» оцінку.

2. Цю «сиру» оцінку переведіть у стандартну оцінку (таблиця 20).

Таблиця 19

Ключ до тесту

№ завдання	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Правильна відповідь	б	г	в	в	д	г	Д	а	а	б	д	в	д	г	в	а	г	г	б	В

Таблиця 20

Таблиця переведу «сирих» оцінок в стандартні оцінки (для студентів)

«Сира» оцінка	Стандартна оцінка	«Сира» оцінка	Стандартна оцінка	«Сира» оцінка	Стандартна оцінка	«Сира» оцінка	Стандартна оцінка
0	76	6	92	11	106	16	120
1	79	7	95	12	109	17	122
2	82	8	98	13	111	18	125
3	85	9	100	14	114	19	127
4	87	10	103	15	117	20	130

3. На основі стандартних оцінок зробити висновок про рівень розвитку наочно-образного мислення за шкалою: 76 – 79 – дуже низький рівень; 82 – 87 – низький рівень; 90 – 103 – середній рівень; 106 – 117 – високий рівень; 120 – 130 – високий рівень.

Висновок _____

Завдання №5. Дослідити словесно-логічного мислення за методикою «П'ятий зайвий».

Методика проведення роботи

Дослід виконується за допомогою стимульного матеріалу «П'ятий зайвий». Досліджуємих повинен переглянути 15 рядів слів, в кожному з них 4 слова об'єднані якимось спільним поняттям, а п'яте слово до них не підходить. Треба знайти це слово і підкреслити його. В ході виконання дослідів, треба фіксувати час, який було витрачено на його проведення.

Стимульний матеріал до методики «п'ятий зайвий»

1. Трухлявий, старий, зношений, маленький, ветхий
2. Сміливий, хоробрий, відважний, злий, рішучий
3. Василь, Федір, Семен, Іванов, Порфирій
4. Молоко, сливки, сир, сало, сметана
5. Скоро, швидко, поспішно, поступово, квапливо
6. Глибокий, високий, світлий, низький, мілкий
7. Лист, брунька, кора, дерево, сук
8. Дім, сарай, хатина, хижа, будівля
9. Береза, сосна, дерево, дуб, ялина
10. Ненавидіти, презирати, обурюватися, підбурювати, карати
11. Темний, світлий, блакитний, ясний, похмурий
12. Гніздо, нора, мурашник, курятник, барлога
13. Невдача, крах, провал, поразка, хвилювання
14. Молоток, цвях, кліщі, сокира, долото
15. Хвилина, секунда, час, вечір, доба

Обробка результатів роботи

1. Визначити **продуктивність виконання завдання (В)**. Для цього треба підрахувати кількість правильно виконаних завдань за допомогою ключа до методики. За кожну правильну відповідь нарахувати 2 бали, а за неправильні або пропущені відповіді 0 балів.

2. Зробити поправку на час (Т) згідно з таблицею

Перевід часу в бали

Час, с	Т при $V > 26$	Час, с	Т при $V < 26$
≤ 90	+3	≤ 250	0
91-250	0	250-330	-3
≥ 251	-3	≥ 330	-6

3. Розрахувати показник словесно-логічного мислення за формулою:

$$A = B + T$$

4. Всі данні занести в таблицю:

Продуктивність виконання завдання (В)	Поправка на час (Т)	Показник словесно-логічного мислення (А)

5. Отримані результати порівняти з шкалою переведу показників успішності словесно-логічного мислення в порівнювальні шкальні оцінки (таблиця 21):

Таблиця 21

Шкала для переведу показників успішності словесно-логічного мислення в порівнювані шкальні оцінки

Рівень розвиненості	Шкальні оцінки	«П'ятий Зайвий»	«Виділення суттєвих ознак»	«Складні аналогії»
дуже високий	19	32-33	32-35	—
	18	—	—	—
високий	17	—	—	32-33
	16	31-30	30-31	—
	15	—	—	—
вищий за	14	—	26-29	—

середній	13	–	23-25	30-31
	12	25-29	–	–
середній	11	–	20-22	–
	10	22-24	16-19	23-29
	9	–	–	–
	8	19-21	10-15	20-22
нижчий за середній	7	–	–	–
	6	17-18	9-8	17-19
низький	5	16	–	15-16
	4	13-15	–	13-14
дуже низький	3	12	6-7	12
	2	11	–	–
	1	–	–	–
	0	10	4-5	11

Ключ до методики: маленький, злий, Іванов, сало, поступово, світлий, дерево, сарай, дерево, карати, блакитний, курятник, хвилювання, цвях, вечір

6. Зробит висновок про рівень розвитку словесно-логічного мислення.

Висновок _____

Завдання № 6. Дослідити словесно-логічне мислення за методикою «Виділення суттєвих ознак».

Методика проведення роботи

Досліджуемий повинен переглянути 10 рядів слів, в кожному з них одне слово перед дужками та 5 слів у дужках Треба знайти і підкреслити ті два слова в

дужках, які позначають те, що даний предмет (перед дужками) завжди має, без чого його не буває. В ході виконання досліду, треба фіксувати час, який було витрачено на його проведення.

Стимульний матеріал до методики «виділення суттєвих ознак»

1. Сад (рослина, садівник, собака, огорода, земля)
2. Ріка (берег, риба, риболов, водорості, вода)
3. Город (автомобіль, будівля, натовп, вулиця, велосипед)
4. Сарай (сіно вал, коні, дах, худоба, стіни)
5. Куб (кути, креслення, сторона, каміння, дерево)
6. Ділення (клас, ділене, олівець, дільник, папір)
7. Кільце (діаметр, алмаз, проба, округлість, печатка)
8. Читання (очі, книга, малюнок, друк, слово)
9. Газета (правда, додатки, телеграми, папір, редактор)
10. Гра (карти, гравці, штрафи, покарання, правила)

Обробка результатів роботи

1. Визначити *продуктивність виконання завдання (В)*. Для цього треба підрахувати кількість правильно виконаних завдань за допомогою ключа до методики, в залежності від правильності виконання завдання: за 2 правильно виділених слова – 2 бали, за 1 правильно виділене слово – 1 бал, за повністю неправильну або пропущену відповідь – 0 балів.

2. Зробити поправку на час (Т) (таблиця 22).

Таблиця 22

Перевід часу в бали

Час, с	Т при В > 24	Час, с	Т при В < 24
≤ 85	+3	≤ 200	0
86-200	0	201-270	-3
≥ 201	-3	≥ 271	-6

3. Розрахувати показник словесно-логічного мислення за формулою:

$$A=B+T$$

Всі данні занести в таблицю:

Продуктивність виконання завдання (В)	Поправка на час (Т)	Показник словесно-логічного мислення (А)

4. Отримані результати порівняти з запропонованою шкалою перевodu (таблиця 23):

Таблиця 23

Шкала для перевodu показників успішності словесно-логічного мислення в порівнювані шкальні оцінки

Рівень розвиненості	Шкальні оцінки	«П'ятий зайвий»	«Виділення суттєвих ознак»	«Складні аналогії»
дуже високий	19	32-33	32-35	–
	18	–	–	–
Високий	17	–	–	32-33
	16	31-30	30-31	–
	15	–	–	–
вищий за середній	14	–	26-29	–
	13	–	23-25	30-31
	12	25-29	–	–
Середній	11	–	20-22	–
	10	22-24	16-19	23-29
	9	–	–	–
	8	19-21	10-15	20-22
нижчий за середній	7	–	–	–
	6	17-18	9-8	17-19
низький	5	16	–	15-16
	4	13-15	–	13-14
дуже низький	3	12	6-7	12
	2	11	–	–
	1	–	–	–
	0	10	4-5	11

Ключ до методики: 1) рослина, земля; 2) берег, вода; 3) будівля, вулиця; 4) дах, стіни; 5) кути, сторона; 6) ділене, дільник; 7) діаметр, округлість; 8) друк, слово; 9) папір, редактор; 10) гравці, правила.

5. Зробит висновок про рівень розвитку словесно-логічного мислення.

Висновок _____

Завдання №7. Дослідити словесно-логічне мислення за методикою «Складні аналогії»

Методика проведення роботи

Досліджуємий повинен переглянути 16 пар слів відносини між якими побудовані на абстрактних зв'язках. В частині «Шифр» розташовані 6 пар слів з відповідною нумерацією від 1 до 6. Досліджуємий повинен визначити відношення між словами в парі, і знайти аналогічну пару в частині «Шифр», після чого обвести колом відповідну цифру. Час проведення досліду фіксується.

Після цього треба визначити спільне в відповідності 16 пар слів зі словами, які наведені в розділі «Шифр». Поставити навпроти номеру завдання цифру відповідної пари слів в розділі «Шифр».

Матеріал до методики «складні аналогії»

Шифр

1. Вівця – стадо
2. Малина – ягода
3. Море – океан
4. Світло – темрява
5. Отруєння – смерть
6. Ворог – недруг

1. Переляк – втеча	9. Свобода – незалежність
2. Фізика – наука	10. Помста – підпал
3. Правильно – вірно	11. Десять – число
4. Грядка – огород	12. Гультьяйство – неробство
5. Похвала – брань	13. Глава – роман
6. Пара – два	14. Спокій – рух
7. Слово – фраза	15. Бережливість – скупість
8. Бадьорість – в'ялість	16. Прохолода – мороз

Обробка результатів роботи

1) Визначити продуктивність виконання завдання (В) на основі загальної суми балів, яку набрав досліджуваний, в залежності від правильності виконання завдання (таблиця 24): за кожен правильну відповідь – 2 бали, за неправильну або пропущену – 0 балів. Далі необхідно зробити поправку на час (Т).

Таблиця 24

Ключ до методики

Пари слів	Відповідь	Пари слів	Відповідь	Пари слів	Відповідь	Пари слів	Відповідь
1	5	5	4	9	6	13	3
2	2	6	6	10	5	14	4
3	6	7	1	11	2	15	3
4	1	8	4	12	6	16	3

Перевід часу в бали

Час, с	Т при В>26	Час, с	Т при В <26
≤114	+3	≤370	0
115-370	0	271-505	-3
≥371	-3	≥506	-6

2) Переглянути час який витрачено на виконання дослідів і зробити поправку на час (Т). Якщо час дорівнює ≤ 114секунд, а продуктивність В>26, то Т = +3бали; якщо час дорівнює 115-370секунд, то Т=0 балів, якщо час дорівнює ≥ 371 секунд, то Т=-3бали; якщо ж час дорівнює ≤ 370 секунд, а продуктивність В<26, то Т =0 балів, ; якщо час дорівнює 271-505секунд, то Т = -3бали, якщо

продуктивність ≥ 506 секунд, то $T = -6$.

3) Розраховується показник словесно-логічного мислення за формулою:

$$A = B + T$$

Всі данні занести в таблицю:

Продуктивність виконання завдання (B)	Поправка на час (T)	Показник словесно-логічного мислення (A)

4. Зробити висновок про рівень розвитку словесно-логічного мислення за допомогою таблиці 25

Таблиця 25

Шкала для переводу показників успішності словесно-логічного мислення в порівнювані шкальні оцінки

Рівень розвиненості	Шкальні оцінки	«П'ятий зайвий»	«Виділення суттєвих ознак»	«Складні аналогії»
дуже високий	19	32-33	32-35	–
	18	–	–	–
Високий	17	–	–	32-33
	16	31-30	30-31	–
	15	–	–	–
вищий за середній	14	–	26-29	–
	13	–	23-25	30-31
	12	25-29	–	–
Середній	11	–	20-22	–
	10	22-24	16-19	23-29
	9	–	–	–
	8	19-21	10-15	20-22
нижчий за середній	7	–	–	–
	6	17-18	9-8	17-19
низький	5	16	–	15-16
	4	13-15	–	13-14
дуже низький	3	12	6-7	12
	2	11	–	–
	1	–	–	–
	0	10	4-5	11

Висновок

Завдання №8. Дослідити словесні реакції та провідного методу мислення за асоціативною методикою

Методика проведення роботи

В досліді беруть участь дослідник і досліджуваний. Дослідник називає 20 будь-яких слів, досліджуваний повинен швидко відповідати будь-яким словом, яке першим спало йому на думку.

Відповіді досліджуваного фіксуються дослідником в таблиці:

№	слова	відповіді
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		
11		
12		
13		

14		
15		
16		
17		
18		
19		
20		

Обробка результатів роботи

1. Провести якісний аналіз слів-відповідей досліджуваного відповідно до таблиці 26

Таблиця 26

Якісний аналіз слів-відповідей

Тип і вид відповіді	Приклад	Кількість	Кількість, %
<i>I. Низька</i> (примітивна):			
1. власне примітивна	«ну», «гм», «е»		
2. ехологічна	повторення слова- подразника		
3. персеверуюча	однакові відповіді		
4. питальна	Хто? Чому? Де? тощо		
5. відказна	не знаю, пас		
<i>II. Висока:</i>			
1. індивідуально- конкретна	дитина – маленька, тиждень – важкий		
2. абстрактно- узагальнена	Роза – квітка, дощ – опади		

2. На основі якісного аналізу зробити висновок про домінуючий вид словесних реакцій (високі, низькі).

Висновок _____

Завдання № 9. Перевірити знання набуті в ході практичної роботи, дати відповіді на питання

Питання для самоперевірки:

1. Мислення.
2. Види та форми мислення
3. Основні процеси мислення
4. Структура процесу мислення
5. Зв'язок мови та мислення
6. Індивідуальні особливості мислення
7. Словесно-логічне мислення
8. Словесні реакції
9. Асоціативна методика

Завдання № 10. Зробити висновки про проведену роботу.

СЕМІНАРСЬКІ ЗНЯТТЯ
Тематика семінарських занять

<i>№ з/п</i>	<i>Назва теми</i>	<i>Кількість годин</i>
1	<i>Тема 2. Історія розвитку фізіології НС і ВНД</i> Семінарське заняття 1. Тема. Історія розвитку фізіології нервової системи і вищої нервової діяльності як науки	2
2	<i>Тема 7. Механізми утворення умовних рефлексів (УР)</i> Семінарське заняття 2. Тема. Умовно-рефлекторна діяльність	2
3	<i>Тема 10. Організація довільних рухів</i> Семінарське заняття 3. Тема. Фізіологія аналізаторних систем і довільних рухів	2
4	<i>Тема 11. Види і форми пам'яті</i> Семінарське заняття 4. Тема. Вища нервова діяльність і пам'ять, типологічні властивості НС.	2
5	<i>Тема 13. Інстинкти і їх значення</i> Семінарське заняття 5. Тема. Інстинкти і механізми організації інстинктивної поведінки	2
	<i>Всього</i>	<i>10</i>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 1

ТЕМА. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ФІЗІОЛОГІЇ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ І ВИЩОЇ НЕРВОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК НАУКИ

Мета. Розширити і систематизувати знання здобувачів вищої освіти з теми «Історія розвитку фізіології НС і ВНД», розвивати навички роботи з навчальними матеріалами, основною і додатковою літературою, проводити самостійний пошук програмного матеріалу, виховувати наполегливість, уміння узагальнювати і робити висновки.

Обладнання семінарського заняття:

1. Портрети видатних вчених фізіологів
2. Моделі головного мозку.
3. Матеріали мережі Інтернет.
4. Презентація студентських пошукових робіт.

Література: 1; 10; 14; 19

Методичні настанови щодо самостійної роботи здобувачів вищої освіти під час підготовки до семінарського заняття з теми «Історія розвитку фізіології нервової системи (НС) і вищої нервової діяльності як науки»

Семінарське заняття проводиться після вивчення теми.

Основна мета заняття – розширити, систематизувати знання студентів з теми «Історія розвитку фізіології НС і ВНД», розвивати навички роботи з навчальними матеріалами, основною та додатковою літературою, проводити самостійний пошук програмного матеріалу, виховувати наполегливість, уміння узагальнювати й робити висновки.

При підготовці до семінарського заняття студенти повинні переглянути конспекти лекцій з відповідних тем, провести самостійний пошук матеріалу в мережі Інтернет, опрацювати основну та додаткову літературу. Теоретичний матеріал краще повторити за навчальним посібником «Фізіологія центральної нервової системи, вищої нервової діяльності та етіологія» автрів К. Югай, О. Бобрицька, В. Кочеткова.

Основні питання до семінарського заняття

1. Перші згадки про фізіологію, як науку .
2. Допавлівський період в розвитку науки про фізіологію ВНД.
3. Вклад Геракліта, Демокрита, Сократа, Плутона, Аристотеля, Гіпократа та інших древньогрецьких вчених в творення фізіології як науки.
4. Видатні вчені XV1- XV11 століття А Візалій, У Гарвей, Р Демокрит та їх вклад в розвиток науки.
5. Матеріалістичні погляди Ф Кюв`є, О.М Радіщева
6. Роль Ч Дарвіна в поясненні психічної діяльності і поведінки людини.
7. Роботи І.М Сеченова та І.П Павлова та їх значення для розвитку вчення про ВНД.
8. Тлумачення І.П.Павловим поняття ВНД , завдання ВНД.
9. Життя та наукова діяльність І.П.Павлова.
10. Основні методи дослідження ВНД.
11. Додаткові методичні прийоми вивчення ВНД (метод спостереження, метод виключення діяльності різних структур головного мозку, метод подразнення, електрофізіологічний метод, біохімічний метод, метод моделювання, кібернетичний метод).
12. Українська школа фізіологів.

Перебіг семінарського заняття

Практичне завдання до семінару

Завдання №1. Підготувати мультимедійну презентацію за однією з тем, які винесені на семінарське заняття.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2

ТЕМА. УМОВНО-РЕФЛЕКТОРНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Мета: Узагальнити і систематизувати знання студентів по темі «Вища нервова діяльність», розвивати навички роботи з навчальними таблицями, муляжами, моделями, основною і додатковою літературою, виховувати спостережливість, уміння узагальнювати і робити висновки.

Обладнання семінарського заняття:

1. Портрети Портрети І. Павлова, І. Сеченова.
2. Таблиці «Будова головного мозку». «Схема рефлексорної дуги»
3. Дидактичний матеріал: «Схема будови нервової системи», «Будова нейрону».
4. Моделі головного мозку, моделі будови головного мозку різних тварин.
- 5 Мікроскопи, мікропрепарати нервових клітин.
6. Матеріали мережі Інтернет.
7. Презентація студентських пошукових робіт.

Література: 9; 3; 14.

Методичні рекомендації щодо самостійної роботи здобувачів вищої освіти під час підготовки до семінарського заняття з теми «Умовно-рефлексорна діяльність»

Семінарське заняття проводиться після вивчення теми «Механізми утворення умовних рефлексів».

При підготовці до семінарського заняття треба переглянути конспект лекцій з відповідних тем, розглянути схеми і таблиці, які наведені в конспекті, опрацювати відповідні статті в підручниках, що рекомендовані для опрацювання даної теми.

Основні питання для підготовки до семінарського заняття по темі « Умовно - рефлексорна діяльність»

1. Роль І. Павлова та І. Сеченова у створенні вчення про ВНД
2. Рефлексорні реакції – основа вищої нервової діяльності.

3. Збудження і гальмування, як основні нервові процеси.

4. Механізм та умови вироблення умовних рефлексів за І. Павловим.

Значення умовних рефлексів для пристосування людини до навколишнього світу.

5. Класифікація умовних рефлексів.

6. Гальмування в нервовій системі. Види гальмування.

7. Механізм гальмування в нервовій системі.

8. Значення аферентних та еферентних імпульсів, які надходять до нервової системи.

9. Тимчасові зв'язки. Локалізація тимчасових зв'язків.

10. Процес замикання тимчасового зв'язку.

11. Значення робіт сучасних фізіологів М. Беленкова та І. Беріташвілі у вивчення фізіології нервової системи.

12. Порушення умовно-рефлекторної діяльності людини.

Перебіг семінарського заняття

Практичні завдання до семінару

Завдання №1. Заповнити таблиці за вихідними термінами.

Види гальмування

Зовнішнє (безумовне гальмування)			Внутрішнє (умовне гальмування)		

Види умовних рефлексів

За характером умовного подразника		За рецепторною ознакою		За часом дії подразника		За місцем знаходження ефектора		За ефекторною ознакою	

Завдання №2. Продумати і навести приклади зовнішнього та внутрішнього гальмування у тварин і у дітей шкільного віку.

Завдання №3. Підготувати мультимедійні презентації за однією з тем, які винесені на семінарське заняття.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 3
ТЕМА. ФІЗІОЛОГІЯ АНАЛІЗАТОРНИХ СИСТЕМ
І ДОВІЛЬНИХ РУХІВ

Мета: Узагальнити і систематизувати знання студентів по темі «Функціональна спільність окремих аналізаторів», розвивати навички роботи з навчальними таблицями, муляжами, основною і додатковою літературою, виховувати спостережливість, уміння узагальнювати і робити висновки.

Обладнання семінарського заняття:

1. Таблиці «Будова зорового аналізатора», «Будова слухового аналізатора», «Внутрішні сенсорні системи».

2. Дидактичний матеріал: «Види рецепторних полів», «Будова ока», «Розміщення рецепторів органу смаку».

3. Моделі: «Зони кори великих півкуль головного мозку», «Око людини», «Вухо людини».

4. Динамічний посібник: «Органи чуття».

Література: 9; 10; 12; 13.

Методичні рекомендації щодо самостійної роботи здобувачів вищої освіти під час підготовки до семінарського заняття з теми «Фізіологія аналізаторних систем і довільних рухів»

Семінарське заняття проводиться після вивчення теми «Функціональна спільність окремих аналізаторів».

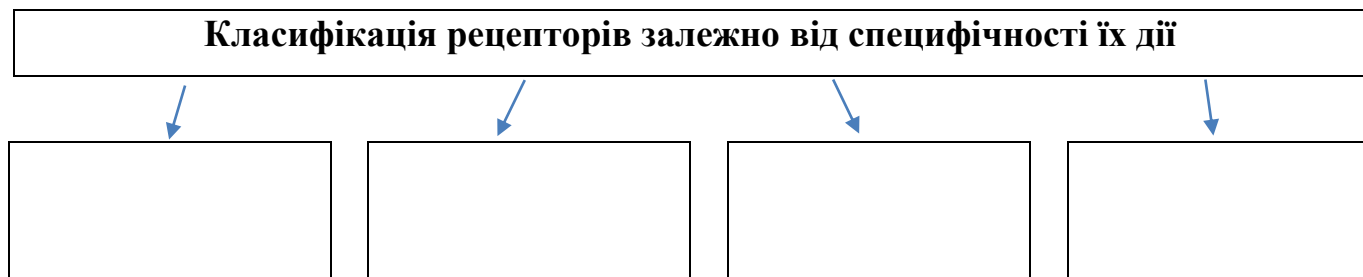
При підготовці до семінарського заняття треба переглянути конспект лекцій з відповідної теми, розглянути схеми і таблиці, які наведені в конспекті, опрацювати відповідні статті в підручниках, що рекомендовані для опрацювання даної теми.

**Основні питання для підготовки до семінарського заняття
по темі «Фізіологія аналізаторних систем і довільних рухів»**

1. Визначення сенсорних систем (аналізаторів). Види сенсорних систем.
2. Будова сенсорних систем.
3. Види рецепторів (первинно чутливі, вторинночутливі).
4. Класифікація рецепторів.
5. Загальні властивості аналізаторів.
6. Процес перетворення енергії подразника на інформацію і переведенні її на мову.
7. Чутливі поля кори півкуль мозку(первинні, вторинні, третинні).
8. Будова та вікові особливості зорового аналізатору.
9. Механізм сприйняття світла оком людини.
10. Причини та механізм короткозорості.
11. Причини та механізм далекозорості.
12. Гігієна зору школяра.
13. Будова та вікові особливості слухового аналізатору.
14. Механізм сприйняття звуку вухом людини.
15. Обґрунтування заходів профілактики негативної дії шуму на організм школяра.
16. Взаємозв'язок будови і функцій вестибулярного апарату.
17. Взаємозв'язок будови і функцій смакового аналізатору.
18. Взаємозв'язок будови і функцій нюхового аналізатору.
19. Вікові особливості функціонування сенсорних систем.
20. Довільні рухи.
21. Механізм утворення довільних рухів людини.
22. Вікові особливості довільних рухів дитини.

Перебіг семінарського заняття
Практичні завдання до семінару

Завдання №1. Заповнити схеми за вихідними термінами.

Завдання №2. Продумати і навести приклади функціональної спільності окремих аналізаторів.

Завдання №3. Підготувати мультимедійні презентації за однією з тем, які винесені на семінарське заняття.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 4

ТЕМА. ВИЩА НЕРВОВА ДІЯЛЬНІСТЬ І ПАМ'ЯТЬ, ТИПОЛОГІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ

Мета: Узагальнити і систематизувати знання студентів по темі «Види і форми пам'яті», розвивати навички роботи з навчальними таблицями, муляжами, основною і додатковою літературою, виховувати спостережливість, уміння узагальнювати і робити висновки.

Обладнання семінарського заняття:

1. Таблиця «Будова головного мозку».
2. Моделі: «Зони кори великих півкуль головного мозку», «Головний мозок ссавців».

Література: 1; 7; 13; 14.

Методичні рекомендації щодо самостійної роботи здобувачів вищої освіти під час підготовки до семінарського заняття з теми «Вища нервова діяльність і пам'ять. Типологічні властивості нервової системи»

Семінарське заняття проводиться після вивчення теми «Види і форми пам'яті».

При підготовці до семінарського заняття треба переглянути конспект лекцій з відповідної теми, розглянути схеми і таблиці, які наведені в конспекті, опрацювати відповідні статті в підручниках, що рекомендовані для опрацювання даної теми.

Основні питання для підготовки до семінарського заняття по темі «Вища нервова діяльність і пам'ять. Типологічні властивості нервової системи»

1. Загальне поняття про пам'ять, як особливість нервової системи людини.
2. Класифікація видів пам'яті:
- *За методом запам'ятовування;*

- За тривалістю збереження інформації;

- За змістом матеріалу.

3. Похідні види пам'яті: *генетична; біологічна; психологічна; особистісна; експліцитна; трансактивна.*

4. Основні критеріїв поділу пам'яті на види.

5. Фізіологія пам'яті.

6. Теорія активної пам'яті.

7. Гіпотези «одного сліду і двох процесів».

8. Закони Єркса-Додсона про співвідношення між ефективністю фіксації і вилучення слідів пам'яті та функціональним станом мозку.

9. Мова, як суто людський засіб спілкування.

10. Функції мови.

11. Мовлення та його роль впроцесі спілкування.

12. Усне та письмове мовлення.

13. Процеси пам'яті.

14. Індивідуальні особливості пам'яті.

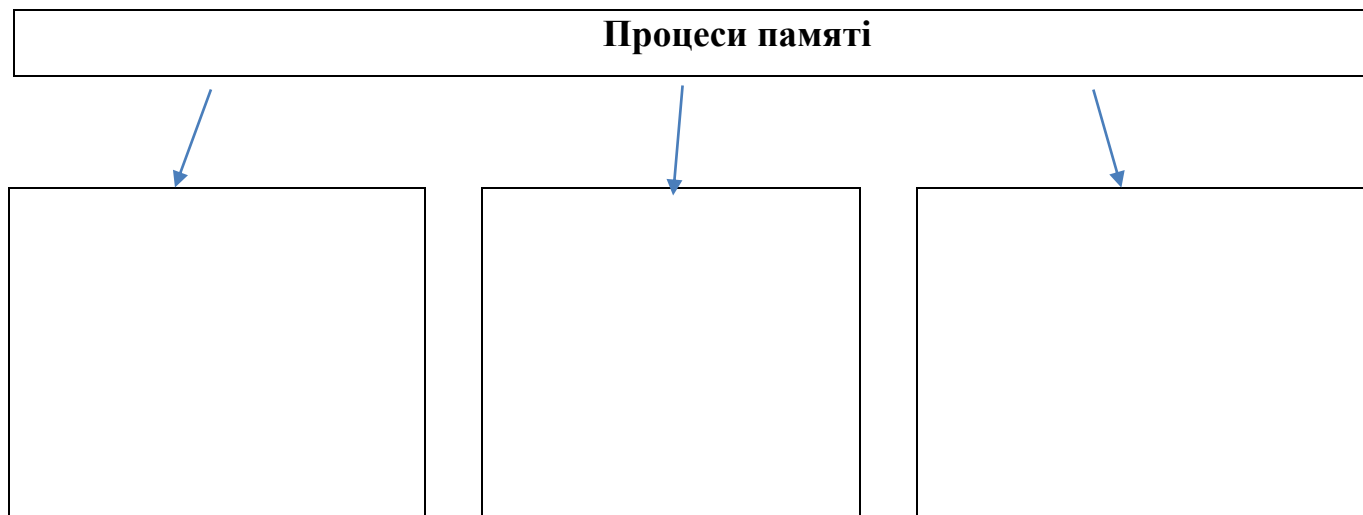
15. Моделювання пам'яті.

16. Розлади пам'яті.

Перебіг семінарського заняття

Практичні завдання до семінару

Завдання №1. Заповнити схеми за вихідними термінами

Види пам'яті за тривалістю збереження інформації

--	--	--	--

Види пам'яті залежно від змісту матеріалу

--	--	--	--

Завдання №2. Продумати і навести приклади як відбувається процес обміну думками за участю усного і письмового мовлення

Завдання №3. Підготувати мультимедійні презентації за одним з питань, які винесені на семінарське заняття.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 5

ТЕМА. ІНСТИНКТИ І МЕХАНІЗМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНСТИНКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ

Мета: Узагальнити і систематизувати знання студентів по темі «Інстинкти і їх значення», розвивати навички роботи з навчальними таблицями, муляжами, основною і додатковою літературою, виховувати спостережливість, уміння узагальнювати і робити висновки.

Обладнання семінарського заняття:

1. Таблиця «Будова головного мозку».
2. Моделі: «Зони кори великих півкуль головного мозку», «Головний мозок ссавців».

Література: 15; 16; 17; 18.

Методичні рекомендації щодо самостійної роботи здобувачів вищої освіти під час підготовки до семінарського заняття з теми «Інстинкти і механізми організації інстинктивної поведінки»

Семінарське заняття проводиться після вивчення теми «Інстинкти і їх значення».

При підготовці до семінарського заняття треба переглянути конспект лекцій з відповідної теми, розглянути схеми і таблиці, які наведені в конспекті, опрацювати відповідні статті в підручниках, що рекомендовані для опрацювання даної теми.

Основні питання для підготовки до семінарського заняття по темі «Інстинкти і механізми організації інстинктивної поведінки»

1. Інстинкти, як складова безумовно-рефлекторної діяльності людини.
2. Значення інстинктів для забезпечення життєво необхідних функцій.
3. Три рівні, що лежать в основі життєвої активності людини.
4. Відмінність інстинкту від рефлексу.
5. Значення вивчення інстинктів: для медицини, для тваринництва, для розробки методів перетворення дикої фауни, акліматизації тварин, боротьби з

шкідниками сільського господарства.

6. Інстинкт, як основа поведінки нижчих безхребетних (найпростіших) тварин.

7. Класифікація інстинктів (вітальні, рольові. Інстинкти саморозвитку).

8. Фази прояву інстинктивної діяльності.

9. Дослідження інстинктів.

10. Спостереження, як найбільш загальний і поширений метод дослідження інстинкту.

11. Роль Дарвіна в дослідженні інстинктів.

Перебіг семінарського заняття

Практичні завдання до семінару

Завдання №1. Заповнити схеми за вихідними термінами та дати їм характеристику.

Три рівні життєвої активності людини

Diagram illustrating the three levels of human life activity. The top box is labeled "Три рівні життєвої активності людини". Three arrows point down from this box to three empty rectangular boxes below, representing the three levels.

Diagram illustrating the three levels of human life activity. The top box is labeled "Три рівні життєвої активності людини". Three arrows point down from this box to three empty rectangular boxes below, representing the three levels.

Diagram illustrating the three levels of human life activity. The top box is labeled "Три рівні життєвої активності людини". Three arrows point down from this box to three empty rectangular boxes below, representing the three levels.

Відмінність інстинкту від рефлексу

Рефлекс	Інстинкт

Завдання №2. Продумати і навести приклади які природні інстинкти лежать в основі поведінки людини

Завдання №3. Підготувати мультимедійні презентації за одним з питань, які винесені на семінарське заняття.

Післямова

Запропонований навчальний посібник «Робочий зошит для практичних, семінарських занять та самостійної роботи з дисципліни «Фізіологія вищої нервової діяльності» є ефективним засобом підвищення професійної компетентності майбутніх фахівців, сприяє позитивній мотивації до вивчення особливостей роботи вищії відділів нервової системи і використанню набутих знань у процесі педагогічної діяльності. Правильно організована робота над програмним матеріалом дає можливість систематизувати й удосконалювати знання, підвищувати професійні навички здійснювати самооцінку знань студентами. Ознайомлення з методиками проведення самостійних спостережень і досліджень за власною нервово-психічною діяльністю, обробка матеріалів, формування висновків покращують ґрунтовне засвоєння знань програмного матеріалу здобувачами вищої освіти, позитивно впливають на формування в майбутніх фахівців освіти комунікативних, перцептивних та інших видів умінь, необхідних в педагогічній діяльності, озброює навичками виховання підростаючої молоді.

Систематична робота на заняттях та своєчасне самостійне опрацювання програмного матеріалу забезпечать успішне оволодіння матеріалом та поліпшить здійснення індивідуального підходу до кожного здобувача вищої освіти.

За результатами вивчення освітнього компоненту у здобувачів вищої освіти формуються програмні результати навчання: інтегральні, загальні, спеціальні (фахові, предметні) компетентності.

Інтегральна компетентність	<p>(ІК).</p> <p>Здатність вирішувати завдання в галузі біологічних наук і на межі предметних галузей, що передбачає застосування теорій та методів природничих наук і характеризується комплексністю та невизначеністю умов</p>
Загальні компетентності	<ol style="list-style-type: none"> 1. (ЗК-2) Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. 2. (ЗК-3) Здатність до використання інформаційних технологій. 3. (ЗК-4) Здатність спілкуватися державною мовою як усно

так і письмово.

4. **(ЗК-5)** Здатність спілкуватися іншою мовою за спеціальністю.

5. **(ЗК-6)** Здатність до навчання і самовдосконалення упродовж життя.

6. **(ЗК-7)** Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

7. **(ЗК-9)** Здатність працювати як самостійно, так і в команді.

8. **(ЗК-10)** Визнання морально-етичних аспектів професійної діяльності і необхідності інтелектуальної чесності, а також здатність забезпечити безпеку життєдіяльності та біобезпеку.

Спеціальні
компетентності
(фахові)

1. **(СК-1)** Базові теоретичні та методологічні знання в галузі біологічних наук та на межі предметних галузей.

2. **(СК-3)** Здатність використовувати знання й практичні навички в галузі біологічних наук та на межі предметних галузей для дослідження різних рівнів організації живих організмів, біологічних явищ і процесів.

3. **(СК-5)** Здатність застосовувати знання і розуміння основних біологічних законів, теорій та концепцій для розв'язання конкретних біологічних завдань.

4. **(СК-6)** Вміння ведення дискусії та спілкування в галузі біологічних наук.

5. **(СК-9)** Розуміння молекулярних механізмів збереження та реалізації генетичної інформації у організмів.

6. **(СК-10)** Здатність до визначення та аналізу результатів взаємодії живих організмів різних рівнів організації, їхньої ролі у біосферних процесах та можливості використання у різних галузях господарства, біотехнологіях, медицині та охороні навколишнього середовища.

7. **(СК-11)** Демонстрування знань основ підтримання гомеостазу організму, клітинних та молекулярних механізмів реалізації цих реакцій, їх регуляції та генетичного контролю.

Вивчення курсу спрямоване на досягнення таких програмних

результатів навчання:

- 1. (ПР-1).** Здатність до спілкування в діалоговому режимі з колегами та цільовою аудиторією, письмового відображення та презентації результатів своїх досліджень українською мовою).
- 2. (ПР-2).** Здатність до спілкування іноземною мовою в діалоговому режимі з колегами та цільовою аудиторією.
- 3. (ПР-4)** Розуміти основні терміни, концепції, принципи, теорії і закони в галузі біологічних наук і на межі предметних галузей .
- 4. (ПР-5).** Створити безпечні умови праці з використанням знань і розуміння положень біоетики і принципу подвійного використання результатів .
- 5. (ПР-8).** Демонструвати знання будови живих організмів, їх фундаментальних біологічних процесів .
- 6. (ПР-13).** Аналізувати дані біологічної науки для розуміння ролі еволюційної ідеї органічного світу .
- 7. (ПР-16).** Демонструвати знання методів, алгоритмів планування та проведення польових, лабораторних, клініко-лабораторних досліджень, у т.ч. математичних методів та програмного забезпечення для проведення досліджень, обробки та представлення результатів).
- 8. (ПР-17).** Шляхом самостійного навчання освоїти нові знання та сучасні методи експериментальних досліджень для вирішення проблемних завдань біології).
- 9. (ПР-18).** Демонструвати знання основних принципів збереження й зміцнення здоров'я, формування ціннісних орієнтацій щодо здорового способу життя).

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Бобрицька В. І. Анатомія і вікова фізіологія з основами шкільної гігієни. Робочий зошит : навч.-метод. посіб. Київ : Професіонал, 2004. 79 с.
2. Болдырева Г. Н., Шарова Е. В., Добронравова И. С. Роль регуляторных структур мозга в формировании ЭЭГ человека. Физиология человека. 2000. Т. 26. № 6. С. 19–34.
3. Дехтярєва О. О. Вплив процесу адаптації на здоров'я студентів – першокурсників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* / Запорізьк. обл. ін-т післядипл. пед. освіти. Запоріжжя, 2019. № 67. Т. 1. С. 184–187.
4. Дехтярєва О. О., Божко А. О. Адаптація студентів першого курсу до навчального закладу. *Тези доповіді VII Всеукр. наук.-практ. конф. (студентська секція)*, м. Миколаїв, 19-20 березня 2014 р. Миколаїв, 2014. С. 13–15.
5. Іонов І. А. Фізіологія вищої нервової діяльності: навчальний посібник / І. А. Іонов, Т. Є. Комісарова, А. В. Мамотенко, С. О. Шаповалова, Сукач О. М., Теремецька Н. Ф., Катеренич О. О. Х.: ФОП Петров В. В., 2017.-143с.
6. Кокун О. М. Оптимізація адаптаційних можливостей людини : психофізіологічний аспект забезпечення діяльності. Київ : Міленіум, 2004. 265 с.
7. Маруненко І. М., Неведомська Є. О., Бобрицька В. І. Анатомія і вікова фізіологія з основами шкільної гігієни : курс лекцій. Київ : Професіонал, 2004. 479 с.
8. Плахтій П. Д. Фізіологія людини. Кам'янець-Подільський : Освіта, 2000. 2003 с.
9. Практикум з фізіології людини і тварин : навч. посіб. для лаб. занять. Луцьк : Вежа, 2003. 176 с.
10. Старушенко Л. І. Анатомія та фізіологія людини. Київ : Здоров'я, 2003. 319 с.
11. Ткачук В. Г., Хапко В. Б. Анатомия и эволюция нервной системы : краткий конспект лекцій. 2-е изд. стереотип. Київ : МАУП, 2003. 56 с.

12. Фізіологія людини : навч. посіб. Вид. 2-ге, доп. / Яремко Є. О., Вовканич Л. С., Бергтраум Д. І. та ін. Л. : ЛДУФК, 2013. 208 с.

13. Фізіологія: підручник для студ. вищ. мед. навч. закл./ В.Г.Шевчук, В. М. Мороз, С. М. Белан та ін.; за редакцією В.Г.Шевчука. Вид 4-е. Віниця: Нова Книга, 2018.448с.: іл..

14. Югай К. Д., Бобрицька О. М., Кочеткова В. В. Фізіологія центральної нервової системи, вищої нервової діяльності та етіологія : навч. посіб. Харків : Золоті сторінки, 2004. 108 с.

Інформаційні ресурси

15. <http://ua.textreferat.com/referat-14787-1.html>

16. <https://pidru4niki.com/1507041259848/meditsina/instinkti>

17. <https://pidru4niki.com/1507041259848/meditsina/instinkti>

18. https://stud.com.ua/68750/psihologiya/metodi_vivchennya_instinktiv

19. https://pidru4niki.com/80592/meditsina/ukrayinska_fiziologichna_shkola

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Питання до підсумкового контролю знань

1. Визначальна характеристика НС.
2. Визначальна характеристика ВНД.
3. Історичний розвиток знань про функції НС і ВНД.
4. Завдання фізіології ВНД.
5. Зв'язок фізіології ВНД з іншими науками.
6. Морфофункціональна основа НС (нейрон і нервовий центр).
7. Потенціал спокою і потенціал дії.
8. Рефлекс і рефлекторна дуга.
9. Класифікація рефлексів.
10. Синапс і його види.
11. Властивості синапсів.
12. Фізіологічні властивості нервової тканини.
13. Подразники та їх характеристика.
14. Зміни збудливості нервової тканини.
15. Явище центрального гальмування.
16. Спинний мозок, його функції.
17. Довгастий мозок, його функції.
18. Мозочок, його функції.
19. Середній мозок, його функції.
20. Проміжний мозок, його функції.
21. Ретикулярна формація, її функції.
22. Кора великих півкуль головного мозку, її функції.
23. Функції соматичної НС.
24. Функціональний антагонізм відділів вегетативної НС.
25. Функціональна спільність аналізаторних систем.
26. Властивості аналізаторів.
27. Пороги подразнення аналізаторів.
28. Адаптація рецепторів.
29. Взаємодія сенсорних систем.
30. Слуховий аналізатор.
31. Вестибулярний аналізатор.
32. Больова рецепція, її особливість.
33. Смакова і нюхова чутливість.
34. Загальна характеристика організації довільних рухів.
35. Регуляція рухів, сенсорна корекція.
36. Рухові навички.
37. Особливості регуляції постави.

38. Закономірності умовно-рефлекторної діяльності.
39. Класифікація умовних рефлексів.
40. Умовні рефлекси вищого порядку.
41. Механізми утворення умовних рефлексів.
42. Гіпотези механізму замикання тимчасового зв'язку при утворенні умовних рефлексів.
43. Особливості вегетативних рефлексів.
44. Загальна характеристика функціональної системи за П. К. Анохіним.
45. Механізми регуляції в організмі згідно з уявленнями про функціональну систему.
46. Уявлення про першу і другу сигнальні системи.
47. Слово як умовний подразник багатьох життєвих процесів.
48. Механізми утворення мови.
49. Абстрактне мислення.
50. Збудження-гальмування — основа пристосувальної діяльності ВНД.
51. Зовнішнє гальмування.
52. Внутрішнє гальмування.
53. Поза межове гальмування.
54. Диференційоване гальмування.
55. Функціональний стан мозку.
56. Аналіз і синтез у корі великих півкуль.
57. Взаємна індукція збудження і гальмування в корі.
58. Упорядкованість нервових процесів при певній діяльності (динамічний стереотип).
59. Функціональні зони кори головного мозку.
60. Загальні уявлення про пам'ять.
61. Види і форми пам'яті.
62. Рухова пам'ять.
63. Механізми пам'яті.
64. Можливості керування пам'яттю.
65. Характеристика основних типів ВНД.
66. Сила, рівноваженість, рухливість нервових процесів.
67. Інстинкти як вищі безумовні рефлекси.
68. Значення інстинктів для забезпечення життєво необхідних функцій.
69. Класифікація інстинктів.
70. Механізми організації інстинктивної поведінки.
71. Загальні принципи організації довільних рухів: соматичний і вегетативний компоненти.
72. Структура формування довільних рухів.

73. Особливості статичних і статодинамічних рефлексів.
74. Нервова система (НС) як фізіологічна система організму.
75. Основні принципи регулювання фізіологічних функцій і процесів в організмі з допомогою НС.
76. Сучасні уявлення про формування поведінкового акту.
77. Морфофункціональна основа НС (нейрон і нервовий центр).
78. Потенціал спокою і потенціал дії.
79. Рефлекс і рефлексорна дуга.
80. Класифікація рефлексів.
81. Рухова пам'ять.
82. Механізми пам'яті.
83. Характеристика основних типів ВНД.
84. Сила, врівноваженість, рухливість нервових процесів.
85. Інстинкти як вищі безумовні рефлекси.
86. Соматична і вегетативна нервові системи.
87. Значення вегетативної нервової систем для регуляції життєвих процесів в організмі.
88. Динаміка умовно-рефлексорної діяльності.
89. Види гальмування умовних рефлексів.
90. Функціональна система побудови поведінкового акту за П. К. Анохіним.